Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 23 (10008) | 1976 чылдың январь 29, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

АКЫ-ДУҢМА ПАРТИЯЛАРНЫҢ ТК СЕКРЕТАРЬЛАРЫ-БИЛЕ Э. ГЕРЕКТИҢ УЖУРАШКАНЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының Төп Комитеттериниң делегей болгаш идеология айтырыгларының талазы-биле секретарьлары-биле ужурашкан. Олар Варшавага болган чөвүлел хуралга киришкеннер.

Э. Герек VII съездиниң шиитпирлерин боттандырып чорудар талазы-биле ПКАП-тың ажылының кол угланыышкыннарының дугайын оларга чугаалаан. Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазының чаңгыс эвин улам быжыглаарынче болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чорууң чавырылдырарын улам ханыладып, ону улам быжыглаарынга дем каттыштырылгазының чаңгыс аай шугумун чайгылыш чокка үргүлчүлээринче ПКАП-тың чүткүп турарын ол демдеглээн.

Э. Герек-биле ужуражышкын үезинде совет делегацияның баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев акы-дуңма партияларның ТК-ларының секретарьларының чөвүлел хуралының ажылының болгаш ооң хүлээп алган шиитпирлериниң дугайын чугаалаан.

Ол ышкаш акы-дуңма партияларның болгаш чурттарның чавырлыышкынны улам туруштуг болдурары дээш демиселиниң, оларның идеологтуг ажылының болгаш бо талазы-биле кады ажылдажылганы быжыглаарының айтырыглары база-ла беседаның темазы болган.

Ужуражышкын найыралдыг, чүректиң ханызындан байдалга эрткен.

КОЛЛЕКТИВТИҢ КҮЖҮ

«Бистиң күш-ажылчы коллективтеривистиң — социалистиг ниитилелдиң кол өзектериниң ролюн бедидери социалистиг демократияның хөгжүлдезинде улуг черни ээлеп турар. Бо дээрге совет улустарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейин бедидери дээш демиселдиң чугула чери болур. Ажылчы чоннарның чаа, социалистиг мөзүшынары маңаа хевирлеттинип тургустунар, найыралчы болгаш бот-боттарынга эш хуузунда дузалажырының харылзаалары база моон эгелээр. Кижи бүрүзүнүң коллектив мурнунга харысалгазы болгаш ажылдакчы бүрүзү дээш коллективтиң харысалгазы—бистиң амыдыралывыстың овур-хевириниң чарылбас кезии-даа ол» деп, партияның XXIV съездинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде айыткан. Съездиниң ол айтыышкынын боттандырар дээш партия организациялары кижизидикчи ажылдарны чорудуп турар.

Ажыл-агыйы хөй адырлыг «Көк-Тей» совхозта партия организациязы бо ажылды бедик деңнелге тургусканының ачызында ол коллектив тоску беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде чедиишкинниг күүсеткен. Совхоз 62 миллион 45 муң чуурганы күрүнеге садып, беш чыл планын 107,2 хуу күүсеткен. Эът, сүт, тараа бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын дыка ажыр боттандырган. Бо чедиишкиннерни хамыктың мурнунда коммунистерни бүдүрүлгеге таарыштыр тургузуп, оларның авангардчы ролюн бедидип, участок бүрүзүнге партийжи салдарны күштелдиргениниң түңнелинде чедип алган. Ында коммунистерниң 70 ажыг хуузу совхоз бүдүрүлгезиниң кол черлеринде хаара туттунган. Парторганизацияның, бүдүрүлгениң хуралдарынга ажыл-агыйның адырларында байдалдың болгаш коммунистиг кижизидилге, өөредилге дугайында айтырыгларны чугаалажып, аңаа хүлээп алган шиитпирлерни амыдыралга боттандырар дээш ажылды доктаамал организастап турар. Сагылга-чурум үрээн таварылга бүрүзүн аңаа эрттирбейн, кижилерниң тус-тузу-биле ажылды билдилиг тургускан. Чарышты дээштиг, нептереңдиг организастаан. Ынчангаш бо коллективте сагылга-чурум үрээшкини, ажыл шагы үзер, арагалаар чорук узуткаттынган. Механизатор кадрлар ажылда шуут турумчаан. Специалистерниң бүдүрүлгеге ролюн, харысалгазын дыка бедиткен.

«Тыва кобальт» комбинатта социалистиг чарышты, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни калбарткан. Ажыл-ишчилерни быжыг сагылга-чурумга кижизидеринге, оларның мергежилин бедидеринге коллективтиң, ооң кежигүннериниң, хөй-ниити организацияларының ролюн болгаш харысалгазын ол дыка бедиткен.

«Тыва даг-дүгү» комбинатта, Каа-Хем хөмүрдаш разрезинде, Кызылдың харылзаа белдиринде, «Революцияның чалбыыжы», «Алдан-Маадыр» совхозтарда, «Саян» совхозтуң Сушь салбырында, Эрзинниң «Коммунизмче орук» колхозунда ажыл-ишчилерни кижизидеринге, оларның хөй-ниитичи, күш-ажылчы идепкейин бедидеринге эки түңнелдерни чедип ап турар.

Ынчалза-даа чамдык коллективтерде партия организациялары болгаш удуртукчулар чүгле ажыл-агыйжы сорулгаларга чардыккаш, ажыл-ишчилерниң коммунистиг кижизидилгезинче шоолуг сагыш салбайн турар. Күш-ажылдың сагылга-чуруму элээн хөй тудуг болгаш транспорт коллективтеринде ам-даа кошкак. Чижээ, Кызылдың № 1 АТБ-зын ап көрээл. Бо коллективте бүдүрүлгениң кол-кол көргүзүглери күүсеттинип турар. Ол хиреде ында чамдык кижилер эрткен чылын дыка хөй ажыл шагы үскениинден 1396 кижи-хүнү оскундурган. Өске АТБ-лерге бодаарда бо коллективтен эң хөй кижи—66 кижи (оларның чартык кезии чолаачылар) эзириктер сергедир черге хонган болуп турар. Чадаананың, Шагаан-Арыгның, Кызылдың № 2 АТБ-лери, Кызылдың тудуг-монтаж эргелели чижектиг коллективтерде байдалдар база оон дээредевес.

Кызылдың эът комбинадында, автосептелге заводунда, кожуп чоруур № 463 мехколоннада, тудуг кезектерн комбинатта, «Шекпээр», «Россия», Тока аттыг совхозтарда күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээр фактылар бар. «Дөн-Терезин» совхозта кижилер-биле ажылдың кошкаан конференцияларга, хуралдарга каш чыл улаштыр шүгүмчүлеп келген. Ынчалза-даа ында байдал өскерилбээн. Ажыл-ишчилерниң коммунистиг кижизидилгезинге—коллектив улуг күш. Кижилер коллективке быжыг сагылга-чурумга, даандырган ажылы, хөй-ниитиниң херээ дээш харысалгалыг, бот-бодунга дузалажыр чаагай чаңчылга кижизиттинер. Бодунуң хамааты хүлээлгезин эки билир, бедик медерелдиг, эки кижизиттинген кижилер эш-өөрүн деткип, бүгү коллективтиң бүдүрүлгечи чедиишкиннеринге бодунуң хууда үлүүн киирер.

Социалистиг чарыш ышкаш кижизидилгениң дээштиг аргаларын, политмассалыг ажылдың янзы-бүрү хевирлерин күш-ажылчы коллективтерге чогаадыкчы ёзу-биле ажыглааш, партия организациялары СЭКП-ниң XXV съездизин телептиг уткуурунче, онгу беш чылдың планнарын күүседиринче массаны мобилизастаар дээш бүгү чүүлдерни кылыр хүлээлгелиг.

ТӨЛЕВИЛЕЛДИ ЧУГААЛАЖЫП ТУР БИС

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарының дугайында партия Төп Комитединиң төлевилелин «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары улуг сонуургал-биле таныжып, чугаалажып көрүп турар.

Капитал тудугну хөгжүдер талазы-биле улуг сорулгаларны боттандырары көрдүнген, эрткен беш чылга бодаарга онгу беш чылда капитал тудугнуң хемчээлин 24—26 хуу өстүрер деп төлевилелде бижээн. Бо улуг сорулганы күүседири тудуг ажылдакчылары бистерден хамааржыр.

Планныг онаалдаларын болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин чыл санында ажыр күүседип турар мурнакчы тудуг бригадалары бистиң эргелелде эвээш эвес. Чижээлээрге, С. Борбак-оолга удурткан бригада эрткен чылын 510 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын 2 муң рубль ажыр күүсеткен. М. Шиловаленконуң бригадазы планындан ажыр 32 муң рубльдиң тудуг ажылдарын боттандырган.

Бир эвес эргелелдиң бүгү тудуг бригадаларын тудуг материалдары-биле үзүктел чок хандырып келген болза, олар шуптузу беш чыл планын чедиишкинниг күүседип болур аргалыг турган. Ооң чижээн бистиң бригаданың беш чыл дургузунда ажыл-чорудулгазындан көрүп болур. Бригада 1971 чылдан эгелээш 1975 чылдың бирги чартыынга чедир чүгле планныг онаалдазын эвес, а бедиткен социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг боттандырып, республикада мурнакчы бригадаларның бирээзинге санадып турган.

Бистиң бригадавыс тургустунгандан бээр хөй чылдар эрткен. Ынчангаш ооң кежигүннери шуптузу бедик болгаш хөй мергежилдиг тудугжулар апарган. Тудугнуң дериг-херекселдери-даа четчир, күш-ажылывыстың организастыы болгаш шынары-даа эки.

Ындыг болзажок бистен хамаарышпас чылдагааннарның чүнүң-даа мурнунда тудуг материалдарының чедишпээнинден беш чыл планын ниитизи-биле күүсетпээнивис—биске кончуг хомуданчыг. Ынчангаш бо талазы-биле эргелелдиң план. болгаш хандырылга килдыстеринге база тудуг материалдары бүдүрүп турар Кызылдың тууйбу заводунга, «Тудуг кезектери» комбинатка негелде-хомудалывыс улуг.

Беш чылдың дөрт чартык чылдарының дургузунда эки ажылдап келдивис деп үстүнде чугаалаан мен. Ол үениң дургузунда ниитизи-биле 12 муң 500 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн, уруглар албан черлерин ажыглалга киирген бис. Бистиң бригаданың туткан бажыңнарынче 200 өреге көжүп кирген. Бир эвес бистер доктаамал эки ажылдап турган болзувусса, кызылчылар оон-даа хөй чуртталга бажыңнарын алыр аргалыг турган.

1975 чылдың ийиги чартыындан эгелээш бо чылдың эгезинге чедир тууйбу, битум, иштики өрээлдериниң хаалалары дээш оон-даа өске тудуг материалдары биске четче келбээн. Тудуг ажылдарын калбартырынга эптиг чайгы үеде ындыг янзылыг барык-ла чартык күжениишкин-биле ажылдап келгенивистиң түңнелинде 1975 чылдың планы 87 хуу күүсеттинген. Мурнуку чылдарда курлавырлап алганывыс план күүседдезиниң немелде хуулары беш чылдың ниити планын дуглап шыдавайн барган.

Онгу беш чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарының дугайында партия ТК-ның төлевилелинде база 1976 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, БЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалында бүдүрүлгениң кайы-даа участогунга ажылды дең-дески чорударынче онза кичээнгейни салган. Ону боттандырар төлээде, боттарының аразында харылзаалыг адырлар ажылын экижидери база харысалгазын бедидери чугула деп санаар мен.

С. САНДАН,
Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

КАА-ХЕМНИҢ МАЛЧЫННАРЫ ТИИЛЭЭН

1975 чылда продукция бүдүрерин көвүдедири дээш республиканың малчыннарының социалистиг чарыжының түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому чугаалажып көргеш, ол адырны хөгжүдеринге тодаргай чедиишкиннер чедип алдынганын демдеглээн. Дүктү бүдүрериниң болгаш садарының планын ол-ла дараалашкаа-биле 144,1 болгаш 126,7 хуу, сүт садарының планын 101,1 хуу, мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 102,4 хуу күүсеткен Каа-Хем районнуң; дүк садарының чыл планын 106,5 хуу, сүттү бүдүрериниң болгаш садарының планын ол-ла дараалашкаа-биле 102,2 болгаш 112,9 хуу база хойнуң болгаш өшкүнүң баш санын өстүрериниң планын 105,5 хуу күүсеткен Тес-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажылчылери дээре түңнелдерни чедип алган. Тожу районнуң малчыннары дүк садарының талазы-биле онаалданы 101,7 хуу болгаш сүт белеткээриниң планын 124,5 хуу күүсеткен.

Сүттү бүдүрериниң болгаш садарының, а ол ышкаш дүк белеткээриниң база уксаалыг мыйыстыг бода малды өстүрериниң чыл планнарын Тес-Хемниң «Чодураа» болгаш Эрзинниң Ленин аттыг колхозтары, мал бажын өстүрериниң болгаш дүк белеткээриниң онаалдаларын — Мөңгүн-Тайга районнуң «Мөген-Бүрен» болгаш «Малчын» колхозтары, сүттү бүдүрериниң болгаш садарының, дүк белеткээриниң, а ол ышкаш мыйыстыг бода малды өстүрериниң онаалдаларын —«Кызыл тараачын» совхоз болгаш Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозу ажыр күүсеткен.

Ооң-биле кады малчыннар ортузунга социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылдың четпес болганының уржуундан колхозтар болгаш совхозтар социалистиг чарыштың бүгү көргүзүглер талазы-биле негеделерин күүсетпээнин, республика ниитизи-биле мал бажын өстүрер, сүт болгаш эът бүдүрүп, садар планнарын күүсетпээнин, мурнундагы чылда турганы-биле деңнээрге сүт саалдазы, дүк кыргылдазы кудулаан, чаш малды эвээшти камгалап алган боопт турарын кады хүлээп алган доктаалда база демдеглеп турар.

СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому социалистиг чарышка **КАА-ХЕМ РАЙОННУ тиилээн деп санаан.** Районга шилчиир Кызыл тукту, бирги чергениң дипломун болгаш 2000 рубль түңнүг акша шаңналын тывыскан.

Ийиги черни алган ТЕС-ХЕМ РАЙОННУ ийиги чергениң дипломун болгаш 1000 рубль түңнүг акша-биле шаңнаан.

«КЫЗЫЛ ТАРААЧЫН» СОВХОЗТУ социалистиг чарышка тиилекчи деп санаан. Аңаа шилчиир Кызыл тукту, бирги чергениң дипломун болгаш 500 рубль түңнүг акша шаңналын тывыскан.

Тес-Хем районнуң **«ЧОДУРАА»** болгаш Мөңгүн-Тайганың **«МӨГЕН-БҮРЕН»** колхозтарынга тус-тузунда ийиги болгаш үшкү чергениң дипломнарын тывсып, ол ийи колхозка фондудан дашкаар садар автобустарны тускайлаан.

СЭКП райкомнары, районнар Советтериниң күүскомнары, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууну болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылдың улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседири дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын удуртулга болдурааш, кедээ ажыл-агыйның ишчилерниң социалистиг чарыжын улам калбартыр, бирги кварталдың планнарын доозур болгаш ажыр күүседир дээш шалыпчы күш-ажыл-биле партияның XXV съездизин уткуурун хандырар ужурлуг деп ол доктаалда онаалап айыткан. Ол ышкаш мал кыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттирип, часкы хову ажылдарынга чогуур үезинде белеткенириңче, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң участок бүрүзүнге бүгү-ле ажылдарны ажыктыг болгаш эки шынарлыг кылдыр хандырарынче кол кичээңгейни салган турар ужурлуг.

Ам-даа ажылдаар бис

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң шээр болгаш бода мал фермаларының малчыннарынга партияның XXV съездинге СЭКП ТК-ның төлевилелин таныштырган. Ону чугаалашкан хуралдарга хойжулар чаа хүлээлгелерни ап турар.

Колхозтуң хоочун хойжузу Көк Серенот мынча дээн:

— СЭКП Төп Комитеди совет кижи бүрүзүнүң эки ажылдаарынга, чаагай чурттаарынга таарымчалыг бүгү чүүлдерни тургузуп бербишаан, онгу беш чылда улуг планнарны, тодаргай сорулгаларны салып турар-дыр. Ону амыдыралга боттандырарынга идепкейлиг киржири — бистиң хүлээлгевис болур. Ынчангаш бар аргаларны ажыглап турган хөй хураганны, элбек дүктү алыр дээш ажылдаар ужурлуг бис. Мен мурнундагы хүлээлгемни эде көрүп, төрүүр 100 хойга онааштыр 105 хураганны камгалап алырын хүлээнип тур мен.

Ооң ол саналын деткип, хойжулар, Доңгак Доржу, Хертек Баадан, Алексей Саая база-ла бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Ам колхозтуң хою төрүп эгелээн. Хойжуларга дузалажыры-биле 60 ажыг сакманчык кыштаглаарда чеде бергилээн.

С. КАРА-САЛ

• • •

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездинге СЭКП Төп Комитединиң төлевилелин «Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырының хойжулары бригадалар хуралдарынга чугаалашкаш, ону түңнелдигзүнүп деткивишаан, бедиткен хүлээлгелерни ап, социалистиг чарышка кожаларын кыйгырган.

Мал кыштаглаашкыны эки эртип турар. Салбырда 1713 хой оолдаан. Хураганнар онча. Хойжуларга сакманчыктер улуг дузаны көргүзүп турар.

С. СОДУНАМ.

Онгу беш чылдың шалыпчы тудуунда

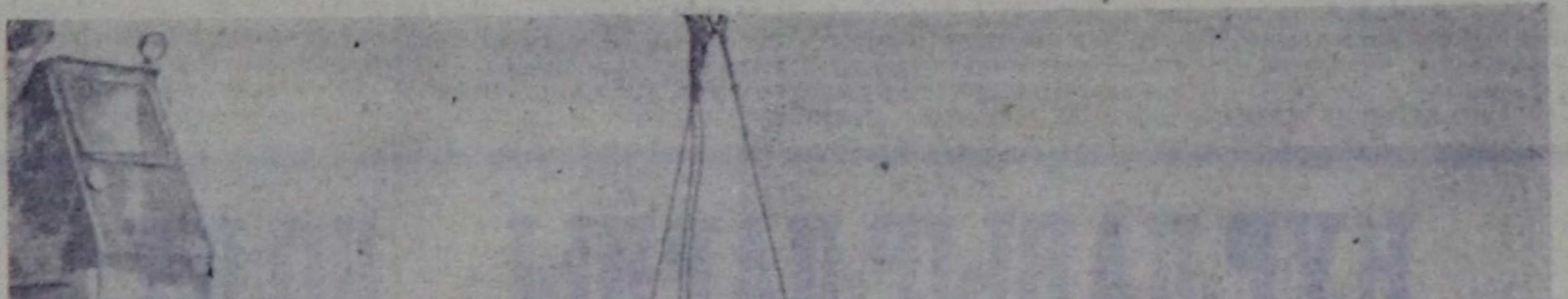

БАШТАЙГЫ БЕТОН САЛДЫНГАН

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездинге СЭКП ТК-ның төлевилелинде: «Саянның алюминий заводунуң электролизиниң баштайгы корпустарын ажылдадып эгелээрин хандырар» деп айыткан.

Январь 19. Онгу беш чылдың баштайгы айында Саянның девискээр-бүдүрүлге комплексизиниң кол тудугларының бирээзи — Саянның алюминий заводунуң тудуу эгелээн болгаш партияның бо беш чылда төлевилээни улуг ажыл-херектерни амыдыралда боттаныып эгелээн.

Чаа завод тудуунуң эгелээнинге тураскааткан митинг чурттуң эң аныяк хоорайы — Саяногорскиге болган.

Чаа заводтуң директору В. В. Стриго, туттунуп турар Саян-Шушенск ГЭС-тиң директору Ю. И. Потёмкин, СЭКП Хакас обкомунуң бирги секретары А. И. Крылов олар саяногоржуларга байыр чедирип, чедиишкиннерин күзээн.

37 дугаарлыг тудуг эргелелинде А. Размахинге удурткан бызаңчы-бетонщиктер бригадазы болгаш 20 дугаарлыг механизация эргелелинде А. Колесовтуң экскаваторщиктер экипажының кежигүннери баштайгы кубометр бетонну салганнар. Онгу беш чылдың шалыпчы тудуу— Саянның алюминий заводунуң тудуу ынчаар эгелээн.

ЧУРУКТА: баштайгы бетон плитаны салып турары.

П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

ЭДЕР-КУЙДА ЧАРЫШ

«1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында Эдер-Куй бригадазының малчыннары улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп ап, Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржирин шиитпирлээш, 1976 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин эде көргеннер.

Хоочун хойжу коммунист Содунам Иргит 100 хойдан 93 хураган, бир баштан 2,1 кг дүк алыр деп мурнунда алган хүлээлгезин эде көрүп, бар аргаларны санааш 100 хойдан 95 хураганны, бир баштан 2,3 кг дүктү алыр, малды кыштэн хүр ажырып, чайгы семиртилгезинче онза кичээңгейни угландырарының талазы-биле немелде хүлээлгелерни алгаш, социалистиг чарышка коммунист Иргит Доржуну кыйгырган.

Хоочун хойжунуң коданында хойлары кидин оолдай берген. 227 төрүүр хоюнуң 115-жи төрээн. Чаш хураганнар шупту менди. А ооң чаржып турар хойжузу Иргит Доржу 100 хойдан 95 хураганны, бир баштан 2 кг дүктү алыр деп немелде хүлээлгени алган. Ам ол коданда 57 хой төрээн болгаш 57 хураган менди дорүгуп турар. Малчыннарда кышкы үеде мал чеминиң курлавыры четчир. Сакманчыктер-биле бүрүн хандыртынган.

— Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжы «экономиканы база улустуң чаагай амыдыралын улам ыңай өстүрер дээш бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер!» деп кыйгырыг-биле чоруп турар чүве болганда, чаш хураган бүрүзүн чидириг чок, каң-кадык доруктуруп, мал чеминиң курлавырын үзүктел чок магадылап, олар-белчиирлерни чөп ажыглап тургаш, малдың доктаамал деңгелдиг болуруун хандырып, хойларның уксаажыдылгазын экижидер дээш ажылдаар бис,—деп, бригадир Владимир Көңгү чугаалап турар.

Б. БАРБА.

Чидириг чок

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда 1378 хой төрээн. Оон 1381 хураганны камгалап алган. Хой оолдаашкынының үезинде кадарчыларга неделя санында барып, оларга дузалажыр, лекция номчуп бээр кижилерни колхоз баштаар чери тус-тус коданнарда быжыглаан. Ындыг үнүүшкүннер каш-даа болган. Автолавка доктаамал чоруп, чугула херегледдиң бараанарын хойжулар оон садып ап турар.

О. АРАКЧАА.

• • •

«Тээли» совхозтуң хоюнуң 1230-ну оолдапкан. Оон 1234 хураганны ап, хойжулар оларны онча-менди доруктуруп турар. Совхозтуң Найырал салбырының хойжулары Хертек Сандыжаптың коданында 115, а Саая Очур-оолдуунда 117 хой оолдаан. Малдың чаш төлү чидириг чок камгалап алдынып турар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

СЭКП ТК-га чөвүлел хурал

Январь 27-де СЭКП ТК-га төп солуннарның болгаш журналдарның кол редакторларының, Төп телевидениениң, радионуң, информация агентилелдериниң, ССРЭ-ниң Күрккинозунуң удуртукчуларының чөвүлел хуралы болган. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга холбаштыр бүдүрүлгениң ажыктыг чорууну база ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседири дээш социалистиг чарышты чурт иштинге улам калбартырынга холбаштыр массалыг информация чүүлдериниң сорулгаларының дугайын аңаа чугаалашкан.

Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко чуве чугаалаан.

Бүдүрүлгениң ажыктыг чорууну болгаш кылып үндүрүп турар продукцияның шынарын улам бедидер, ооң бот-үнезин чиигедир, планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш демиселди органзастаар талазы-биле бүдүрүлгелерниң мурнакчы дуржулгазын түңнеп, нептередиринге солун-сеткүүлдүң, телевидениениң болгаш радионуң ажылын идепкейжидеринче чөвүлел хурал онза кичээнгей салган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның секретарьлары В. И. Долгих, И. В. Капитонов, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның килдистер эргелекчилери чөвүлел хуралга киришкеннер.

(СЭТА).

КОЛЛЕКТИВТИҢ КИЖИЗИДИКЧИ РОЛЮ

СЭКП-ниң XXV съездинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш автотранспортчуларда улам калбарган. Автотранспорт коллективтери чаа социалистиг хүлээлгелерин ап, партияның XXV съездинге СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып, күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг кадыргаашкын-биле ажылдап турар.

Онгу беш чылды ажылдың шынарының болгаш ажыктыының беш чылы болур дээрзин төлевилелде айыткан. Ону амыдыралга боттандырарда коллектив бүрүзүнге хамыктың мурнунда кижизидилге ажылын күштелдирериниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының чугулазын автотранспорт коллективтери эки билип, бо айтырыгны кичээнгейниң төвүнде тургускан.

Коллектив кежигүннерин коммунистиг мөзү-шынарга, быжыг сагылга-чурумга кижизитпишаан, ажыл-агый политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээр аргалар автотранспорт коллективтеринде бар. Тываның автотранспорт бүдүрүлгелериниң бүгү коллективтеринде полит-кижизидилгелиг ажылды комплекстиг план ёзугаар чорудуп келген. Ол планга үндезилээш колонналар болгаш цехтер начальниктериниң илеткелдерин партия, профэвилел организацияларының хуралдарынга, бүдүрүлгелерниң ниити хуралдарынга дыңнап турар. Кижизидилге ажылы, кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруунуң дугайы, чолаачыларның болгаш септелге ажылчыннарының ажылында бригада аргазын сайзырангайжыдары, кижизидилге ажылынга бригадирлерниң ролюн бедидери чижектиг айтырыгларны аңаа чугаалажып, кандыг-даа айтырыгны шиитпирлээрде күш-ажылдың сагылга-чурумунуң байдалы-биле холбаштырып турар.

Чижээ, Минусинскиниң курлар автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи кижизидилге ажылының чамдык дуржулгазын чедип алган. Ында бо ажылды бригадирлерден, хөй-нитти организацияларындан эгелээш удуртукчуларга чедир бир демниг чорудуп келген. Ылангыя профэвилел комитединиң, профилактика болгаш аныяк специалистер чөвүлелдериниң, хөй-ниттиниң кадрлар килдизиниң, арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел чорудар комиссияның ролю улгаткан. Бо коллективте массалыг мергежилдиң кадрларының ажылдан үнер-кирер чоруунуң чылдагаанын доктаамал өөренип көөрүн чурумчуткан. Бо чорук эки түңнелдерни берип, чолаачыларны, септелге ажылчыннарын бүдүрүлгеге турумчударының хемчеглерин өй-шаанда чорудуп турар. Чылдың кайы айында болгаш үезинде чеже кижи ажылдан үнүп чоруй баарын баш удур тодарадып, массалыг мергежилдиг кадрларын четчелээриниң хемчеглерин алыр арга тургустунган.

Ажыл-агыйлар удуртукчуларының, профэвилел активиниң доктаамал кичээнгейинде турар бир чугула айтырыг болза аныяк кадрларны өөредири, кижизидери болгаш ажыл-ишке турумчудары болур. Ынчангаш аныяктарны дагдынар талазы-биле ажыл амгы үеде автотранспорт коллективтеринде бир чугула айтырыг болу берген. Бүдүрүлге чери аныяк кижиниң ийиги бажыңы болуп, ооң күш-ажылга, шилип алган мергежилинге чуткулун хайныктырар ёзулуг ажылчын болурунга дузалары буянныг ажыл болур. Аныяктар дагдыныкчызы болуру харыысалгалыг болгаш чиик эвес хүлээлге.

Тываның автотранспорт эргелелиниң бүдүрүлгелеринде 150 ажыг дагдыныкчы ажылдап турар. Оларның аразында инженер-техниктиг ажылдакчылар, чолаачылар, септелге ажылчыннары, кондукторлар-даа бар. Ол дээрге күш-ажылдың хоочуннары, боттарының херээниң ёзулуг мастерлери аңаарган мурнакчылар-дыр.

Чижээ, Кызылдың № 1 АТБ-зиниң чолаачызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Юрий Николаевич Зюзинниң холун дамчыштыр он-он аныяк чолаачылар күш-ажылчы орукче кирген. Чүгле эрткен чылын безин ол дөрт аныяк оолду амыдыралдың оруунче киирген. Амгы үеде олар Совет Армияның хүрээлениинде албан эрттирип турар. Оон халажып келгеш олар боттарының төрээн бүдүрүлгезинге кээп ажылдаарлар.

Ол ышкаш № 2 АТБ-де улуг механик В. Г. Антаковту аныяктар хүндүлээр, оон хөйнү өөренип, билип ап турар. Хоочун механик кижизидери «берге» дээр Валерий Моңгушту дагдынып алгаш, ол элээди оолду ёзулуг ажылчын кылдыр кижизидер дээш биче эвес күженишкинни үндүрген. Ам Валерий база Совет Армияның хүрээлениинде албан эрттирип турар. Бо чылын бодунуң коллективинге ээп келир дугайында чагааларны бижип турар.

Чарышка доктаамал киржилге, улам эки ажылдаар, мурнакчыларга деңнежир дээш чүткүл ажылчыннарны меделелдиг, бедик мергежилдиг чорукка кижизидеринге улуг салдарлыг. Ынчангаш автотранспорт бүдүрүлгелери хөй-нитти организациялары-биле кады социалистиг чарышты улам ыңай хөгжүдериниң айтырыгларын доктаамал кичээнгейге алган. Амгы үеде бистиң бүдүрүлгелеривисте социалистиг чарыштың бүгү хевирлеринде 2901 кижи азы ажылдакчыларның 62 хуузу киржип турар. 900 ажыг кижи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, 50 ажыг бригадага коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниң бедик адын тывыскан.

Тоску беш чылдың планын Кызылда контейнерлер-биле чүък сөөртүр контора октябрь 25-те, Хову-Аксының АТБ-зы болгаш Кызылдың № 2 АТБ-зи ноябрь 1-де, автосептелге заводу, Кызылдың № 1 АТБ-зи декабрының бирги чартыында күүседип, чарыштың мурнуку одуруунда кирген. Хөй-хөй ажылчыннар, чолаачылар, септекчилер боттарының хуузунда беш чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткен.

Бо хүннерде СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр, онгу беш чылдың планының оңаалдаларын күүседиринге салыышкынын киирер дээш автотранспорт коллективтери боттарының бар аргаларын дилеп тып, ону ажыглалга кииреринче бүгү күштү мөөңнээн. Кижизидилге ажылын күштелдирип база күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды экижиткениниң түңнелинде эргелелде ниитизи-биле кадрларның ажылдан үнер-кирери элээн кызырылган.

Ынчалза-даа бисте чедир кылдынмаан чүүлдер ам-даа бар. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, ажыл шагы үзер, арага-дарыже сундугар кижилер эвээш эвес. Бо бүгүден чогуур түңнелди үндүрүп, кижизидилге ажылын күштелдирер, ылангыя бо ажылга бригадирлерниң, хөй-нитти организацияларының ролюн улам күштелдирер ужурлуг бис.

В. САТАЕВ,
Тываның транспорт эргелелиниң начальниги.

«Аар машина тудуунга канны соксаал чокка кудуп, шуткуурунуң күчүзүг херекселдерин тургузарын хандырар...»

(СЭКП ТК-ның партияның XXV съездизинге төлевилелинден)

ЭРТЕМ—БҮДҮРҮЛГЕГЕ

СВЕРДЛОВСК ОБЛАСТЬ. Эриг демирни соксаал чокка кудуп, шуткуурунуң талазы-биле хөй хевирлиг машиналарның төлевилел ажылдарын Уралмашзаводтуң конструкторлары эгелээн. Аңаа үш янзы машина болгаш дузалал дериг-херекселдер кирер. Ол машиналар 50 тонна ажыг деңзилиг шуткаан демирни белеткеп кылыр. Төлевилел ажылын СЭКП-ниң XXV съездизинге чедир доозар деп турар. Ол машиналарны бүдүн-чартык чыл болгаш, «Азовсталь» заводка ажыглап эгелээр.

ЧУРУКТА: заводтуң конструктор бюрозунда. Мурнунда солагай талазындан оң талазынче —конструктор-инженерлер Е. Ю. Гельфенбейн, А. Г. Ксенофонтов, А. П. Коломейцев, Н. И. Ашихмина.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Байырлал хүннеринде азы кулинарлыг делгелгелер үезинде амданныг торттарның янзы-бүрү хевирлерин садып алыкчыларга столоваялар болгаш ресторааннар трезиниң коллективи белеткеп соңнеи бээр. Ол чаагай чемнерни Антонина Сергеевна Попованың уран холдары кылып турар. Ооң кылган торттары кызылчыларның столун ам 20 чыл ажыг каастап турары ол. Кызымак ажыл-ижи дээш Антонина Сергеевнага коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп хүндүлүг атты тывыскан. Ол—Кызыл хоорай Совединиң депутады. Хөй-ниттиниң херээ дээш олут чок бедүүн ишчи Антонина Сергеевна эш-өөрүнүң бүзүрелин төлептиг шыңзыдып шыдаар. Ам бо хүннерде Антонина Сергеевна күженишкинниг ажылдап, Москвага мастер-кулинар болурунуң шылгалдазын тударынга белеткенип турар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннары» деп партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелин чонга тайылбырлаар талазы-биле лекциялар, беседалар болгаш илеткелдерниң ЧИЖЕК ТЕМАЗЫ

1. СЭКП ТК-ның декабрь (1975 ч) Пленуму партияның ээлчеглиг сорулгаларының дугайында.
2. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол түңнелдери.
3. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы тоску беш чылдың социал-экономиктиг программазының күүселдези — чаа, улуг-улуг ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлээриниң кол үндезини.
4. Онгу беш чыл — коммунистиг тургузуушкунунуң чугула үе-чадазы.
5. Онгу беш чылдың баштайгы чылы— 1976 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының кол сорулгалары.
6. Чоннуң материалдыг болгаш культуралыг деңнелин бедидер талазы-биле Коммунистиг партияның угланыышкынын хажык чок боттандырары—онгу беш чылда чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң кол сорулгазы.
7. Онгу беш чыл — чоннуң чаагай чоруун улам ыңай бедидериниң, шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы.
8. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрери — ниитилел бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдериниң болгаш совет чоннуң чаагай чоруун бедидериниң чугула негелдези.
9. Улус ажыл-агыйынга камналга чурумун күштелдирери—ажыл-агыйжы политиктиг чугула сорулга.
10. Эртем-техниктиг депшилгениң темпизин дүргедедири — онгу беш чылдың кол сорулгаларының бирээзи.
11. Улус ажыл-агыйының башкарылгазын сайзырангайжыдыры — экономиканың ажыктыын бедидериниң чугула шимчедикчи күжү.
12. Улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын бедидери — онгу беш чылда экономиктиг хөгжүлдениң эң чугула айтырыы.
13. Социалистиг чарыш —экономиктиг тургузуушкунунуң дээштиг методу, массаның социал идепкейин хөгжүдериниң аргазы.
14. Бедик чурум, организастыг чорук, инициативалыы — улус ажыл-агыйының планнарын күүседириниң чугула негелделери.
15. Онгу беш чылда үлетпүр хөгжүлдезиниң кол сорулгалары болгаш угланыышкыннары.
16. Аар индустрияның бурунгаар хөгжүлдези — чурттуң экономиктиг күчүзүн быжыглаарының болгаш чоннуң амыдыралының деңнелин бедидериниң үндезини.
17. Чоннуң херегле барааннарын көвүдедир бүдүрүп, оларның шынарын экижидери— экономиктиг тургузуушкунунуң харысалгалыг участогу.
18. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай өстүрери болгаш чер, мал ажылының ажыктыын бүгү талалыг бедидери — көдээ ажыл-агыйның кол сорулгазы.
19. Чурттуң тараа бүдүрүлгези — партияның болгаш чоннуң ажылының кол участогу.
20. Онгу беш чылда транспорт болгаш харылзаа хөгжүлдезиниң кол сорулгалары.
21. Капитал тудугну экижидери — улус ажыл-агыйын чедиишкинниг хөгжүдериниң негелдези.
22. Онгу беш чылда социал хөгжүлдениң болгаш чоннуң амыдырал деңнелин бедидериниң программазы.
23. Чуртта бүдүрүкчү күштерни таарыштыр хуваарын сайзырадыры— ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниң чугула негелдези.
24. Долгандыр турар бойдусту камгалаары, бойдус курлавырларын чөп ажыглаары — улус ажыл-агыйының чугула айтырыы.
25. Даштыкы чурттар-биле экономиктиг харылзааларның хөгжүлдезиниң сорулгалары болгаш перспективалары.
26. Социалистиг экономиктиг интеграцияны хажык чок хөгжүдери болгаш ханыладыры—ЭДЧ кежигүнү чурттарның экономиктиг күчүзүн бедидериниң быжыг дөзү.
27. Социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга СЭКП-ниң дуржулгазының делегейге ужур-дузазы.
28. Совет Эвилелиниң ленинчи даштыкы политиказы —тайбыңның болгаш социал хөгжүлдениң политиказы.
29. СЭКП — совет ниитилелдиң удуртукчу болгаш организакчы күжү, совет улустуң политиктиг баштыңчызы.
30. СЭКП-ниң XXV съездизин чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткууру —совет кижи бүрүзүнүң патриоттуг хүлээлгези.

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИНИҢ ДЕЛЕГАДЫ

МАГАДАН ОБЛАСТЬ. Сергей Чейвытегин Чукот национал округтуң Беринг районунуң «Найырал» совхозунда ивижилер бригадазын баштап турар. Ооң бригадазында алды кижи бар. Олар үш муң ажыг ивини кадарып, камгалап турар. Иви малдың баш санын камгалаары болгаш анайларны онча-менди алыры дээш ол округтуң ивижилериниң чарыжын ооң коллективи чаңгыс эвес удаа баштап келген.

1975 чылдың төнчүзүнде бригада иви малдың баш санын 99,4 хуу камгалап албышаан, анайларны пландан барык 12 хуу ажыг камгалаан. Ол дээрге ажылды мергежилдиг организастааның, зооветеринарлыг хемчеглерни чогуур үезинде шынарлыг алганының, кадат шөлдерин таарымчалыг шилээниниң түңнели-дир.

Хоочун ивижи Сергей Чейвытегинниң ажыл-ижин Төрээн чурт бедии-биле үнелээш, ону Ленин болгаш «Хүндүлелдиң Демдээ» ордённер-биле шаңнаан. Ону партияның область конференциязынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегадынга чаңгыс үн-биле соңгаан.

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Сергей Чейвытегин.

С. БЕЛЯВЫЙНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ТУРАР

Армияга, ужар чүүлге болгаш флотка дузалаар эки тура ниитилел—ДОСААФ-тың Барыын-Хемчик райкомунуң сула ажылдап турарының болгаш ында камгалал-массалыг ажылдың, шериг-патриоттуг кижизидилгениң куду тургузунгазының дугайында шугумчулелдиг материал биске келген. Ында айыткан факт-барымдааларны хынап, чогуур хемчег алыры-биле ук чагааны ДОСААФ-тың Тыва область комитединче чорудуптувус.

1975 чылдың августан эгелээш, кажан ДОСААФ райкомунуң даргазы А. П. Пшеничныйны албан хүлээлгезинден халаандан бээр оон орнунга чаа удуртукчуну үр үеде тургуспаан. Чагаада айытканы шын деп ДОСААФ-тың Тыва область комитединиң даргазы эш И. А. Грива редакцияга бижээн.—Ол ышкаш Барыын-Хемчик районда камгалал ниитилелиниң организацияларының быжыг системазы чогу база шын. Ынчалза-даа сөөлгү үеде ниитилелдиң эге организацияларының ажылын экижидер хемчеглерни алган болгаш бо талазы-биле эвээш эвес санныг активке даянып турар.

Районда автошкола, спорт клуву бар. ДОСААФ обкомунуң ажылдакчылары аңаа үргүлчү барып, практиктиг дузаны көргүзүп турар. Спорттуң шериг-техниктиг хевирлериниң талазы-биле чамдык маргылдааларны эрттирип турар болгаш камгалал-массалыг ажыл темазынга лекция, беседаларны кылып турар апарган.

Ажылчы чоннарның, эң ылангыя аныяктарның ортузунга шериг-патриоттуг кижизидилге ажылын Барыын-Хемчик районга улам күштелдирип, калбартыр талазы-биле ДОСААФ обкому чамдык хемчеглерни ап турар.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Республиканың күрүне садыының ажылдакчылары партия-ажыл-агый активиниң хуралынга чыглагаш, 1975 чылдың түңнелдерин үндүрүп, онгу беш чылдың бирги чылында сорулгаларын чугаалашкан. 1975 чылда социалистиг хүлээлгелерни алган. Тываның күрүне садыының ажылының 1975 чылда түңнелдериниң болгаш 1976 чылда сорулгаларының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң садыг министри Х. А. Салчак кылган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга Тыва АССР-ниң күрүне садыының ажылдакчылары боттарының чогуур үлүүн киирген дээрзин министр болгаш санал берген эштер демдеглээннер. Бараан саарылгазының беш чыл планын күрүне болгаш кооператив садыы хуусаадан он хонук эрте күүсеткеш, пландан ажыр 5 миллион рубльдиң бараанын саткан. Бо аразында үүрмектеп садар бараан саарылгазы күрүне садыынга 39,4 хуу өскен.

Чамдык бергелер турза-даа, республиканың күрүне садыы 1975 чылдың бараан саарылгазының планын 100,7 хуу күүседип, пландан ажыр 661 муң рубльдиң бараанын чонга саткан, орулга планын күүсеткен. Кол-кол садыг организациялары—Кызыл-садыг, «Тыва дагдүгү» комбинатта ажылчын хандырылга килдизи. Садыг министерствозунуң садыг конторазы, столоваялар болгаш ресторааннар трестизи болгаш өскелер-даа планныг даалгаларын чедиишкинниг күүсеткен.

Садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаар талазы-биле элээн хемчеглерни боттандырып, 4 магазинни ажыглалга киирген, 4 магазинни эде дерээн, бараанны бозу шилип алыр эргеже шилчээн магазиннерниң бараан саарылгазында үлег-деңзизи 48 хуу четкен. 300 муң рубль түңнүг дериглгелерни ажыглалга киирген. Тоску беш чылда АТБ-ны, септелге тудуг участогун, Абаканда садыг баазазын, дузалаар ажыл-агый черин, төлевилел-смет бюрозун тургускан. Аңгылай тургускан үлетпүр-садыг, аъш-чем садыы, Кызыл районда, Хову-Аксында холушкак садыг килдистери ажылдап эгелээн.

Үстүнде хемчеглер күрүне садыының ажылдакчылары социалистиг хүлээлгелерин күүседип, садыгланыышкынының культуразын бедидер арганы берген. Маңаа чугула рольду күрүне садыының 3 муң ажыг ажылдакчыларын хаара туткан социалистиг чарыш, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, администрацияның организакчы, политкижизидилгелиг ажылы ойнаан. Чарыштың тиилекчилери коллективтерниң болгаш бүдүрүлгениң хөй санныг мурнакчыларының үлегер-чижээ, дуржулгазы чугула черни ээлеп турар.

Садыг министерствозунуң системазында организацияларының ажылында эки чүүлдер-биле чергелештир четпестер болгаш ажыглаттынмаан курлавырлар, аргалар ам-даа хөй дээрзин илеткелчи болгаш санал бергеннер чугаалап, четпестерни чайладырынче, курлавырларны четче ажыглаарынче, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче онза кичээнгей салырынче кыйгырганнар.

Баазаларда бар барааннар безин садыг четкилеринче үзүктелир, шынары багай барааннар садар чоруктар бар. Нииттиниң чемненилге черлериниң продукцияларының ассортиментизи чаңгыс аай, шынары куду. Кызылдың дугаары 12, 13, 15 18, 22, 34, 40 болгаш чамдык өске-даа магазиннерге турза чогуур барааннарның он шаазы чок болганы хыналдалардан илерээн. Коммерсия ажылы Кызыл садыгга кошкак, чагыглар кылырда улуг чазыгларны болдуруп турар. Өртээн ниигеткен барааннарны сайгарар хемчег алдынмайн турар. Кызыл садыгның магазиннеринге чамдык барааннарны садары кызырылган. Барааннарның, ылангыя аъш-чем барааннарының шынарын хынаары кошкаан.

Совет садыгның чурумун сагып турары багай. 1975 чылда чорутхан 102 хыналдаларның 30-ында садыг чурумун хажытканы илерээн. Арага садарының чурумун хажыдып турар фактылар бар. Чедир хемчээвес, деңзилевес, бараан садарының чурумун үрээр чоруктар эрткен чылдан өскен. Трест чиг продуктуларны сайзыратпайн садып, технологияны сагывайн турарындан чем шынары кудулап, чедир кагдынмайн турар. Национал чем кылыры кызырылып, шынары кудулап турар. Садыг чурумун хажылар фактылар бар. Шылың фондузун дыка ажыр чырыгдаан.

Чонга чедир сатпайн турар барааннардан улуг курлавырлар чедир алдынмайн турар. Садыг-конторазы 1975 чылда 252 муң рубльдиң бараанын чонга чедир сатпайн, планын 82,9 хуу күүсеткен. Садыг баазалары планнарын күүсетсе-даа, дыка хөй хевирниң барааннарын магазиннерге чедир бербээн. Садыг министерствозунуң баазазы 500 муң ажыг рубльдиң, «Росторгодежда» баазазы 982 муң рубльдиң барааннарын чедир бербээн. «Ростекстильторгтуң» баазазы хөй янзы барааннарны чедирип эккелбээн. «Ресмясорыбторгтуң» садыкчулары хөй балыкты, консерваларны, сырны, чуургаларны, маргаринни садыгларга чедир бербээн.

Чурт, аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң пиво заводу 81 муң рубльдиң сускуназын, сүт заводу 681 муң рубльдиң продуктуларын чедир бербээн. Эът комбинадының, хлеб заводунуң продуктуларының шынары куду. Республиканың колхозтары болгаш совхозтары картофель болгаш ногаа бээриниң планын чыл санында үзүп турар.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер оон ыңай садыг организацияларын хандырып турар бүдүрүлгелерниң ажылын анализтээш, АТБ-ниң көргүзүглериниң экижип турарын, тудуг-монтаж ажылдарының өзүп турарын демдеглээш, автомашиналарны садыг организациялары ажыктыг эвес ажыглап, немей бижилгелерни кылып турарын, тудуг участогу планныг даалгазын күүсетпээнин айытканнар. Саң-хөө талазы-биле министерство ниитизи-биле пландан ажыр 68 муң рубльдиң орулгазын алза-даа, тудуг участогу 30 муң планныг орулганы чедир албаанын, трест пландан ажыр 43 муң рубльдиң карылгазын болдурганын демдеглээн. Самчыгдал-дулагдал 24 муң рубль түңнүг болган.

Шынап-ла Садыг министерствозунуң организациялары болгаш бүдүрүлгелери үстүнде айыттынган четпестерни чайладып, чедир саттынмайн турар барааннарны четчелеп, үнүп турар каражаларны, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны чайладып, орулгаларны четче алыр болза, чыл планын чүгле күүседип болур эвес, харын дыка ажырып болур аргалыг.

1975 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга дүүштүр **Тыва АССР-ниң күрүне садыының ажылдакчылары 1975 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган.**

Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын декабрь 27-де күүседир, чонга пландан ажыр 1 млн. рубльдиң бараанын садар, фондуга немей 800 муң рубльдиң бараанын садып алгаш, саарылгаже киирер, садыгның дээштиг аргаларын улам хөгжүдер, бараанны бозу шилип алыр арга-биле бараан садарын 43 хуу чедирер.

Нииттиниң чемненилгезиниң бараан саарылгазының болдуунуң продукциязының чыл планын декабрь 30-де күүседир, ниити чемненилгениң продукциязын пландан ажыр 70 муң рубльге саарар, болуунуң продукциязын бүдүрериниң үлүүн 75 хуу чедирер. Чоннуң хандырарының бедик культуразын чедир алыр, национал чемнерни бүдүрерин дыка улгаттырып, бот-үнезин чиигедир, сэдукчу, технологтуг, механиктиг дериглгелерни чөп ажыглаар, күш-ажылды механизастаарын сайзырангайжыдар.

Мөөңнеп садар бараан саарылгазының чыл планын декабрь 27-де күүседир, пландан ажыр 2 млн. рубльдиң бараанын сайгарар, садыг организацияларын хандырар баазалар планын күүседип, чагган барааннарны өй-шаанда хандырар.

Автотранспорттуң чүък сөөртүлге даалгазын декабрь 20-де күүседир, автопаркты ажаап-тежээриниң бот-үнезин 1200 рубльге 10 муң литр бензинни, 1200 рубльге 12 комплект дугуйларны камнап ап тургаш чиигедир, автомашиналарның ажыглал коэффициентизин 0,60 чедирер, 500 рубль экономиктиг ажыктыг 5 чартыкчы саналдарны шиңгээдир, 2000 рубльден эвээш эвес түңнүг дерилгелерни ажы[illegible].

Орулганың чыл планын 102 хуу күүседип, пландан ажыр 50 муң рубльдиң орулгазын алыр, бот-орулга-чарылганы быжыглаар, камналга чурумун шыңгыы сагыыр, социалистиг херекчиниң бүрүн кадагалалын хандырар.

1976 чылда 100 делгелге-садыгны, кудумчуларга 25 ярмарка, баазарларны чорудар, олардан 250 муң рубль немелде саарылганы алыр, садып алыкчыларның бажыңче 800 чагыгларын күүседир.

1976 чылда 1 млн. рубль капитал салыышкынны шиңгээдир. 300 муң рубльге 500 саңныг дериглгелерни ажыглалга киирер, садыгга 1600 дөрбелчин метр шөлдү, чемненилге черлеринге 200 олутту, 1000 тонна ногаа, картофель кирер шыгжамырны ажыглалга киирер.

Ол ышкаш кадрлар белеткелиниң, дузалал ажыл-агыйының талазы-биле тодаргай хүлээлгелерни партия-ажыл-агый активиниң хуралы бадылаан.

С. ЧИГЖИТ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ГУМАНИСТ УЛУГ ЧОГААЛЧЫ

М. Е. Салтыков-Щедринниң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чылынга тураскааткан байырлыг кежээ

М. Е. Салтыков-Щедринге, ооң чогаалдарынга ынакшылдың болгаш ону улуу-биле хүндүлээриниң демдээ январь 27-де ССР Эвилелиниң Улуг театрынга байырлыг кежээ ол болган. Президиумда— СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның Культура килдизиниң эргелекчизи В. Ф. Шауро, Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң кежигүннери, чогаалчылар, культураның болгаш эртемниң ажылдакчылары, Москваның бүдүрүлгелериниң мурнакчылары, хөй-ниитиниң төлээлекчилери.

Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. В. Михалков кежээни ажыткаш, чогаалчының амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалаан.

Ооң соонда Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң даргазының оралакчызы, филология эртемнериниң доктору С. А. Макашин «Салтыков-Щедрин дугайында» сөс ап, чүве чугаалаан.

XIX чүс чылдың эң улуг сатирик-чогаалчыларының бирээзи М. Е. Салтыков-Щедрин — орус классиктиг литератураның улуг чаңчылдарының эң онзаланчак төлээлекчилериниң болгаш тургузукчуларының бирээзи болуруң илеткелчи демдеглээн.

Улуг Октябрь ышкаш шакла ындыг болуушкуннуң үндезини болур төөгүлүг байдалдарга чогаалчының күчүлүг социал сатиразы тывылган. Бистиң чуртка революцияны белеткээриниң үе-чадазы делегей литературазының эң-не үнелиг чүүлдериниң бирээзин — орус критиктиг реализмниң, а ол ышкаш ооң эң-не шугумчулекчи кижү—Салтыков-Щедринниң тыптырын болдурган.

Чогаалчының аңгы-аңгы хевирлиг чогаалдары — романнары, хроникалары, тоожулары, чечен чугаалары, очерктери, шиилери, чүүлдери — чаңгыс утка-шынарлыг улуг чогаал ышкаш холбаалыг боор турар. Ол литератураны ниитилелге бараан болуруның аргазы кылдыр кезээде көрүп, үргүлчү-ле бодунуң үезиниң үндезин айтырыгларының дугайында ханы чүткүл-биле бижип чораан.

Ооң тургусканы уран чогаалында критиканың болгаш шугумчулелдиң чүгле күчүлүг кужу эвес, харын-даа бүзүрел биле тургузукчу чорук доллунган. Ол күштерниң эң-не кол кезектери — шоодуглуг, каттырынчыг чүүлдер. Төрээн чуртка ынакшыл болгаш келир үеге идегел боор турар.

Салтыков-Щедринни нациялың ниитилел мээ-медерелиниң кижизидикчизи деп адап болур. Ол үениң эң дээре дээн демократтыг «Современник» болгаш «Отечественные записки» журналдарының редактору боор турган, ол Россияга хамаатыларның мээ-медерелин оттурарынга болгаш социал-политиктиг удурланыышкынны кедүрерингe шылгараңгай рольдуг болган.

Салтыков-Щедринниң мөчээниинден бээр 90 чылы удавас болур. Ынчалза-даа ооң литература чогаалдары чүгле эрткен үеге эвес, харын-даа амгы болгаш келир-даа үелерге бараан боор артар.

С. А. Макашинниң түңнелинде чугаалааны:

— Салтыков-Щедринниң бистиң-даа үевисте дириг кужу— ооң чогаалдарының уран-чечен идеяларының утка-шынарының балалбазы боор турар. Салтыков-Щедрин кижи төрелгетенниң мурнакчы идеалдарга чагыртсын дээш демисежип чораан. Бистерге ындыг мурнакчы идеалдар дээрге, коммунизмниң идеалдары болур. Орус литератураның генийи Салтыков-Щедрин ол дугайын хөй бодап, ханызы-биле күзеп чораан.

Байырлыг кежээниң киржикчилеринге уран чүүл мастерлериниң концертин көргүскен.

(СЭТА-ның корр.).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ГСЧП-НИҢ IX СЪЕЗДИЗИНГЕ АЛДАР КЫЛДЫР

БЕРЛИН. ГДР-ниң мурнуу чүгүнде Риза хоорай—республиканың кара металлургиязының эң улуг төптериниң бирээзи. Хоолайлар бүдүрерингe уяүп турар бүгү каңның үштүң бир кезээн ук черниң металлургия комбинады берип турар, ынчаарга чуртка белеткээн ол продукцияның 80 ажыг хуузун Ризада кылып үндүрүп турар. Комбинаттың коллективинде 13 муң кижи салаттынып турар.

Социалистиг хүлээлгени бижээн транспрантыны заводтуң эжиниң кырында асаан. «ГСЧП-ниң IX съездизинге алдар кылдыр бүдүрүлгеге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 29 хуу бедидерин болгаш барлаачыг продукция бүдүрерин 33 хуу көвүделирин хүлээнип тур бис» деп хүлээлгеде чугаалап турар.

ПЛАСТМАССАЛАРНЫ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНГА

БУДАПЕШТ. Пластмассалар Венгр Улус Республиканың улус ажыл-агыйында болгаш чуртталгада улам-на калбаа-биле херглеттинип турар. Бо беш чыл планының төнчүзүнде химия бүдүрүлгелери чылда 220 муң тонна пластмассаларны бүдүрүп үндүрер апаар—эрткен чылдыындан барык-ла ийи катап хөй.

Ол түңнелдерни бүдүрүлге чорудулгаларын улам ыңай сайзыраңгайжыдарының, ЭДЧ-ниң чурттары-биле ыяк кады ажылдажылганы чорудуп турган, химияның чаа бүдүрүлгелерин тударының болгаш эргилерин калбартырының күсели-биле чедип алыр.

КУЛЬТУРА ТУДУУШКУНУНУҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

ВАРШАВА. 1976—1980 чылдарда улусчу Польшага культура тудуушкунунга 5,4 млрд. хире злотыхты үндүрери төлевилеттинген. Бо талазы-биле капитал салыышкыннарынга аышаландырылга эрткен беш чылдың ындыг көргүзүүкден миллиард ажыг злотых ажып турар. Амгы беш чылдың культура объектилериниңданзызында—он-он кинотеатрлар болгаш Культура бажыңнары, театрлар, уран чүүлдүң дээди өөредилге черлери, библиотекалар, делгелге залдары кирип турар.

ЧАА ХООРАЙ

ПРАГА. Соңгу Чехияда улуг даглар эдээнде чаа хоорай Мост өзүп үиген, ам ооң чурттакчылары барык-ла 60 муң кижи болуп турар. Ол чаа хоорай эрги Мосттан чеди километр черде тургустунган. Эрги хоорайның алаанда элбек хөмүр-даш чыдып турар болган ужурунда, ону удавас хөмүр-даш казар чер болдурар.

Эрги Мосттуң тур-р черинде хүрең хөмүр-даштың кылын кады бар, ол чер иштинде дыка ханы эвес деп, геологтар тодараткан. Ол хөмүр-дашты казып алырының бедик ажыктыын специалистер бүзүреткен, ынчангаш чаа хоорай тудар болгаш бүгү чурттакчыларны олче шилчидер деп шиитпирни чазак хүлээп алган.

Ооң бээр он-на чыл эрткен... Ам чаа хоорай бо: дорт кудумчулар, амгы үениң хөй каът чуртталга бажыңнары, делгирлерн кылаңнашкан садыглар, школалар. Амгы үеде чаа Мосттуң төвүнде тудуг ажылдары хайнышкымныг чорулп турар.

ИСПАН АЖЫЛЧЫ ЧОННАР-БИЛЕ САГЫШ-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ПРАГА. (СЭТА). Чер бүрүзүнде хүлээп көрген болгаш улустар аразының конвенцияларында база резолюцияларында бижиглээн профэвилел хосталгаларын сагывайн турар испан чазакка удурланыышкының илередиринче Күш-ажылдың делегей организациязын профэвилелдериниң бүгү делегей федерациязы кыйгырган.

ПБФ-ниң ында тараткан медеглелинде айтып турарындан алырга, Испанияда ажыл соксадыышкынныг шимчээшкин калбарып турар. Чуртта шупту 250 муң ажылчы чоннар ажыл соксадыышкыны кылып, ажыл төлевирин улгаттырарын, бүгү-нити өршээл-келдерелди көргүзерин, хуралдар болгаш демонстрациялар кылыр эргелерни, профэвилелдериниң база демократтыг хосталгаларны тыпсырын негеп турар.

ПБФ Испанияның бүгү ажылчын аңгызы-биле болгаш ажылчын комиссияларыбиле бодунуң сагыш-сеткил каттыштырып турарының дугайын медеглеп база оларның демиселин деткииринче бүгү чурттарның профэвилелдерин болгаш ажылчы чоннарын кыйгырып турар.

ТРЭ: база катап сойгалаашкын

АКШ-тың Төп разведка эргелелиниң делегейниң дыка хөй районнарында тускайлаң чурттарга удур кем-буруулуг үүлгедиишкиннериниң чаа-чаа факт-барымдаалары сөөлгү хүннерде улам-на илерен турар апарган.

● **ВАШИНГТОН.** Төлээлекчилер палатазының разведка органнарының ажылын истеп көөр талазы-биле комиссия чазак чери удурланып турда-ла АКШ-тың даштыкыда чажыды-биле кылып турар ажыл-чорудулгазының документилерин парлаар деп шиитпир үндүрген.

Америк солуннарның бижип турары-биле алырга, чугаа болза Италияда буржуаз политиктиг партияларны болгаш Анголада үймээнчилерни Төп разведка эргелелиниң акша-хөреңги-биле хандырып турарының дугайында боор турар. Ол бүгүнү АКШ-тың чазаа чажырарын оралдажып турган.

● **РИМ.** Италияның Социалистиг партиязындан бөлүк депутаттар, оларның-биле кады ИСП-ниң удуртулгазының кежигүннери Р. Ломбарди биле Л. Мариотти олар Италияның чамдык партияларын болгаш политиктиг ажылдакчыларын АКШ-тың Төп разведка эргелелиниң акша-хөреңги-биле хандырып турарының дугайында дыннадыгга холбаштыр чазак черинден чогум кандыг хемчеглерни алыр деп турарын дыннадырын Италияның Министрлер Чөвүлелиниң даргазындан болгаш даштыкы херектер министриинден негээн бижикти чорутканнар.

Антикоммунистиг үзел-бодалдыг итали партияларының кассаларынче Төп разведка эргелелиниң акшазы дайын сөөлүндеги бүгү үениң дургузунда үзүк-соксаал чогу-биле төктүп, кирип келген деп «Эуропео» дээр неделя санында үнер солун демдеглээн. Италияның Компартиязының салдарының болгаш ат-алдарының чуртка улам улгадырынга удур демисежирингe ажыглазын дээш Италияның чамдык политиктиг партияларынга болгаш организацияларынга эрткен чылдың декабрь айда 6 миллион долларны бергенинин дугайында хөйге билдине берген сөөлгү факт-барымдаа Италияның иштики херектеринге Төп разведка эргелелиниң холгаарлаашкынының үргүлчүлеп турарын база катап бадыткаан.

Италияда антикоммунистиг партияларны акша-биле хандырар чорук — ТРЭ-ниң хоралакчы үүлгедиишкиннериниң чүгле чаңгыс талазы-дыр деп «Джони» дээр неделя санында үнер солун бодунуң талазындан демдеглээн. Ол эргелел бодунуң туруп келген чылдарында даштыкыга дүрүм ёзугаар чазактарны дүжүрер, деңшилгелиг политиктиг ажылдакчыларны өлүрер, өнчүк-чөңгээлерни болгаш корум-чурум чок чоруктарны организастаар, антикоммунистиг база антисоветтиг шуугаазыннарны нептередир талазы-биле дыка хөй чажыт үүлгедиглерни кылып келген.

● **ЛОНДОН.** «Санди таймс» солунуң бижип турары-биле алырга, АКШ-тың Лондонда элчин черинге кирип алгаш, ТРЭ-биле холбаалыг ажылдап турган кижилерниң ниити саны 70 чедип турар. Лондонну Төп разведка эргелели даштыкыга бүгү «дыңнаалаашкын кылыр эң кол чери» деп санап турарын ол солун бижээн.

● **АФИНЫ.** АКШ-тың дипломаттары болгаш өске-даа албан ужурунда төлээлекчилери боор алгаш, Грецияга үүлгедиишкиннер кылып турган ТРЭ-ниң 90 шивишкиннериниң данзызын «Тетрадио» журнал парлаан.

● **ГААГА.** Күш-ажыл партиязының парламент бөлүүнүң баштыны Э. Т. Ван Тин ТРЭ-ниң Нидерландыда чажыт ажыл-чорудулгазын истеп көөрүн негээн. Ол дугайында айтырыгны парламентиниң хуралынга тургузарын ол база дыңнаткан.

ТРЭ-ниң Голландияда үүлгедиишкиннерин сойгалап илереткен чүүлдерниң солуннарга парлаттынганы-биле холбаштыр хөй-нити бо айтырыгже улуг кичээнгей салып турар апарган. Чижээ, неделя санында үнер «Фрай Недерланд» дээр солун бо айтырыг талазы-биле чүүлдү болгаш ТРЭ-ниң ол чуртта шивишкиннериниң данзызын парлап үндүрген. ТРЭ-ниң кандыг-даа чуртка ындыг үүлгедиишкиннери боон хамаатыларынга болгаш күрүнезиниң бодунга-даа айыылдыг кыжанышкын боор турарын ол солун демдеглээн.

(СЭТА).

АКШ-ТЫҢ ЭКОНОМИКТИГ АЙТЫРЫГЛАРЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Эрткен понедельникте президент Дж. Форд конгрессче президентиниң чаңында экономика чөвүлелиниң чыл санында кылыр албан бижиин болгаш илеткелин чоруткан. Оларда америк экономиканың байдалын тайылбырлаап, бо чылын экономика талазы-биле чазак чериниң программазын айыткан.

Америк улус 1976 чылче кирерде өртек-үениң кудулаашкыны болгаш ажыл чок кижилерниң санының көвүдээри-биле холбашкан ийн эң нарын айтырыгларга таварышкан болгаш ол айтырыглар «кадык эвес политиканың бот-боттарының аразында үзүлбес харылзаалыг демдектерин» айтып турар деп, Дж. Форд медеглээн. Ол ышкаш америк энергетика айтырыы база-ла АКШ-та болгаш даштыкыда-даа сагыш-сеткилди дүвүредип турар, чүге дээрге, чурт иштинге энергия суурун калбартпас болза, АКШ-тың үлетпүр талазы-биле хөгжүлдезиниң перспективазы дараазының 10 чылының дургузунда тодаргай эвес боор турар.

Делегейниң ийиги дайынының соонда эң-не ханы дээн экономиктиг кудулаашкындан үнер талазы-биле АКШ чамдык чүүлдерни чедип ап турар апарганын демдеглээш, президентиниң айтып турары-биле алырга, «экономика талазы-биле бүрүн экириишкинни шалыпкын чедип алырының бөлүүн безин формулалары болгаш хемчеглери чок боор турар» 1976 чылдың эгезинге чедир «инфляция-даа, ажыл чок чорук-даа дыка бедик деңнелде» турбушаанын ол айыткан.

Чылда ортумак сан-биле алырга, ажыл чоктарның саны ажылчыннар күжүнүң нити санының 8,5 хуузу боол, 1974 чылдың деңнелин дыка ажып, 5,6 хуу четкен. Чоннуң бүгү-ле кол-кол бөлүктериниң иштинде ажыл чок кижилер бар апарган болгаш оларның ажыл чок чоруунуң хуусаазы улам узап турар. Чылдың ийиги болгаш үшкү кварталдарында АКШ-та ажыл чок кижилерниң саны 8 миллион ажып турган. Өртек-үениң темпизи ортумаа-биле 7,3 хуу болган.

Экономика кризизиниң колла чүгүгү бөдүүн америк улус чүктеп турар. Чоннуң бараан садып алыр арга-шинээниң кудулааның кол-ла фактору ажыл чок кижилерниң дыка көвүдээни ол боор турар.

Америк экономиканы катап тургузары нарын болгаш берге айтырыг дээрзиниң дугайын парлаттынган документилер херечилеп турар.

Экономиканы катап тургузары деңни куду деңнел-биле эгелээн чүве болганда, «ажыл чоктарның саны ам-даа улам хөй боор артар апаары тодаргай» деп илеткелде чугаалап турар. Ооң түңнелинде шыңгыы «социал бергелер болгаш экономиктиг каражалар» болур ужурлуг. Чурт ол ышкаш нарын инфляция үезинге болгаш өртек-үениң моон-даа артык улгадыр чорууга таваржыр деп турар.

Илеткелдиң капиталистиг күрүнелериниң экономиказын көргүскен черинде 1974 чылда экономиктиг идепкей оожумнап эгелээш, 1975 чылда «делегейниң ийиги дайынының соонда эң калбарган кудулаашкынче шилчээнин» демдеглээн. Ол кудулаашкын чүгле нарын болгаш ханызы-биле эвес, харын үргүлдүлелдик-биле база онзаланып турар.

Үжен чыл иштинде бир-ле дугаарында делегейге садыглажылыышкынның хемчээли дыка кудулап, 1975 чылда 1974 чылдың ийиги кварталда турганындан 11 хуу куду турган.

ИТАЛИЯДА ЧАЗАК КРИЗИЗИ

РИМ. (СЭТА). Италияның президентизи Дж. Леоне чазак кризизин үзе шиитпирлээриниң аргаларын дилээр чорукту үргүлчүлээр деп христиан-демократтыг партияның баштыңы А. Морога даасканын шын деп бадыткаан. Мооң мурнунда А. Моронуң ХДП-ниң болгаш республиканчы партияның төлээлекчилеринден тургустунган чазаа январь 7-де халажып үнген үеден бээр бо кризис үргүлчүлеп турар. Дөрт политиктиг партиялар — христиан-демократтыг, социалистиг, социал-демократтыг болгаш республиканчы партияларның төлээлекчилериниден кандыг-даа хеаирниң каттышкан чазаан тургузар дээш кылган бүгү оралдажыышкыннарының болдуумайн, чедимче чок болганын А. Моро январь 25-те президентиге дыңнаткан. Баштай социалистер, а ооң соонда республиканчылар каттышкан чазакка киржиринден ойталап каапкан.

Хайгаарачыларның айтып турары-биле алырга, А. Моро январь ээрби алдының хуусунде политиктиг партияларның төлээлекчилери-биле бодунуң чугаалажыышкынын эгелээш болгаш чүгле христиан-демократтыг партияның төлээлекчилери кирген чазакты тургузарын оралдашкан.

ӨРШЭЭЛДИГ СУД

БОНН (СЭТА). Люссельдорф деп черниң судунда «Улуг Германияның Национал-социалистиг дайынчы бөлүү» дээр бөлүктүң кежигүннери—9 неонацистерниң херээн көрүп турар.

Ол бөлүктүң кежигүннериниң конституцияга удур үүлгедиишкиннерин бадыткаар, хөрлээр эргажок барымдаалар истелге материалдарында бар боор турар. Чижээ, олар Германияның Федеративтиг Республиказынга Фюрерге баштаткан күрүнени тургузар деп планнап турганнар. Неонацистер дайынчы белеткелдерни идепкейлии-биле кылып, боо-адарып, марш-кылаштар кылырын планнап турган.

Судтадып турар идегеттер боттарынга үлегер-чижек кылдыр гитлерже фашистерниң ёзулалдарын болгаш ылгавыр демдектерин алган турган. «Үшкү рейхтиң» өлген баштыңнарынга «качыгдаарының ёзулалдарын» нацистерниң «чаңчылдарын» кара олчаан кылдыр эрттирип турган.

Кем-буруулуг үүлгедиишкиннер шуут-ла билдингир боор турза-даа, оларны чүгле боочепсекти дүрүмге чөрүштүр кадагалаан дээш буруудадып турарынче демократтыг хөй-нити сагыш салып турар. Ол хамаан чок суд үезинде колдуунда-ла ону канчаар кылып эртирер айтырыгларны чугаалажыры-биле өйлежип турар. Судтадып турар кижилер болгаш болчукчулар-даа бар-ла чылдагааннар-биле судту узамдыктырарын оралдажып, хоозун-меге «хомудалдарны» болгаш «дилеглерни» кылып турарлар. Ындыг узамдыктырыышкын тактиказының чедиишкинниг боор турарын бүгү чүүлдер база көргүзүп турар. Судтуң шиитпири февральдың төнчүзүнүң бетинде безин болбазын барып-герман ДПА агентилел дыңнаткан.

Ажыл соксадыышкыны

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Американың ажылчын аңгызы монополияларының ажылчы чоннарының амыдыралчы эргеажыктарынче халдаашкынынга ажыл соксадыышкынының демисели-биле харыылап турар. Чуртка эрткен чылын 5200 ажыл соксадыышкыны боол, аңаа 1.8 миллион кижи киришкенин күш-ажыл министерствозу дыңнаткан.

ЯПОНИЯ. Премьер-министрниң канцеляриязының парлаан сөөлгү түңнелдерин ёзугаар алырга, эрткен чылдың ноябрь айда шуут ажыл чок кижилерниң саны 980 муң четкен болгаш ооң мурнундагы чылдың ол-ла айында турганындан 40,2 хуу көвүдээн. Ынчалза-даа ол-даа сан-түң чуртта ажыл-биле хандырылганың байдалын шын көргүспейн турар. Херектиң ужуру чүдел дизе, япон статистика ай дургузунда каш-ла шак ажылдаан кижилерни безин ажылдыг кижилерге санаар чаңчылдыг. СОХИО-нуң (Японияның профэвилелдериниң чиңгине чөвүлели) санап турары-биле алырга, чыл төнчүзүнде ажыл чок кижилерниң ниити саны 3—3,5 миллиондан эвээш эвес турган.

ЧУРУКТА: ажыл чок кижилер дузаламчы алыр дээш дистиндир турупканнар.

(СЭТА-ның фотохроиказы).

100 чыл оюнга

Кызылдың «Геолог» Культура бажыңынга сураглыг америк чогаалчы Дж. Лондонуң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл болганынга тураскаатан солун кежээге хөй кызылчылар чыылган. Найысылалдың М. Горький аттыг ном-саңының ажылдакчызы Валентина Филипповна Дулова ол сураглыг чогаалчының ажыл-амыдыралының дугайында беседаны кылып берген. Ол кежээниң киржикчилери «Ак азыг» деп кинофильмни аңаа көргеннер. Ол солун кежээни организастаан культура ажылдакчыларынга өөрүп четтиргенин илереткен.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

ХАМААТЫЛАР ӨНЧҮЗҮНҮҢ КАМГАЛАЛЫ

Хамаатыларның хостут эргезинге халдап, оларның хууда өнчү-хөреңгизин уптеп, дээрбедээр чоруктар-биле демиселди күштелдирер хемчеглерни бистиң чуртувуста хөйү-биле ап турар. Ооң түңнелинде уптээшкин кылыр чоруктар сөөлгү үеде чурттуң иштинде ниитизи-биле эвээжеп турар. Ындыг-даа болза чамдык ындыг фактылар ам-даа бар дээрзин демдеглезе чогуур.

Уптээшкин болгаш дээрбедээшкин кылган херектерни анализтеп көөрге, ону колдуунда-ла хулиган херектер кылган дээш база ниитиниң болгаш хуу өнчү-хөреңгини оорлап, самчыгдааны дээш шииттирип чорааннар, доктаамал ажыл чок, арага-дарыже суңдугар кижилер үүлгедип турар. Уптээшкин херээн үүлгеткени дээш РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 145 чүүлүн херглеп, кеземче хемчээнге киирери көрдүнген, а дээрбедээшкин кылган дээш кеземче хоойлузунуң 146 чүүлү-биле көрдүнген кемниг херекти үүлгеткени дээш кеземче ялазынга буруулуг кижилерни онаары көрдүнген.

Практикадан алгаш көөрге, уптээшкин болгаш дээрбедээшкин херектерин хөй нуруузунда эзирик кижилер үүлгедип турарлар. Ындыг кижилерниң кол сорулгалары арага-дары садып ижери-биле акша-төгерик чедирбейн, азы шуут акшазы чок чоруп турган, улустарны уптеп алыры-биле халдаашкып кылгаш, өнчү-хөреңгини уптеп алыры боор турар. Үстүнде айыткан үүлгедиишкиннерниң кол буруулуу болза, кижилерниң амы-тынынга болгаш кадыкшылынга айыылдыг кемдээшкиннерни чедирип болуру база хамаатыларның күжүн үндүрүп турган, садып алган эт-хөреңгизин болгаш акша-төгерин шиңгээдип алырында болур.

Чамдык таварылгаларда когараан кижилер кем-херек үүлгедиишкиннеринге боттары улуг идигни берип турары билдингир. Чижээ, ээртир арага-дары ижип алгаш, хоорай, суурларның кудумчуларынга аваала тояп кылаштажыр кижилер база хөй. Оларга кем-херек үүлгедикчилери бир дугаарында-ла таваржыр болгаш эт-севин уптеп алырлар. Чамдык таварылгаларда буруулуг кижилерниң мурнунга когараан кижилер хөй акшалыг болгаш өске-даа эт-херекселдиин көргүзерин оралдажып, мактаттынар таварылгалар база бар. Кем-херектерниң бо хевирлерин чок кылып, уауткаар сорулгаларны боттандырарынга хөй-ниитиниң киржилгези ынчангаш улуг рользу ойнап турар.

Моон чижээнге эки тура улусчу дружинаның ажылын, эш хуузунуң судтарының ажылдарын киирип болур. Арага-дарыже хандыр, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр кижилер-биле демиселди улусчу дружинниктер чорудуп, оларны сойгалап илередип турарлар. Эш хуузунуң судтарының хуралдарынга мораль талазы-биле будулчак, кандыгбир кем-херекти үүлгедиринче чүткүлдүг ийи-чаңгыс кижилерниң херектерин өй-шаанда көрүп, чогуур хемчеглерни алыры чугула.

Суд болгаш истелге органнарының практикаларындан алырга, мурнунда кем-херек үүлгеткеш, ылангыя уптээшкин херектери кылгаш, кеземче ялазынга кирип турган кижилерниң хөй нуруузу чогуур түңнелдерни үндүрүп, хөй-ниитиниң ажыл-агыйынга улуг-хуузун кирип, эттинип турарлар. Ынчалза-даа оларның иштинде ийи-чаңгыс кижилер бодунга кандыг-даа түңнел үндүрбейн, харын-даа өске кем-херек үүлгедиринче шилчип, аар херектерни катап кылып турарлар.

Моон чижээнге мындыг таварылганы киирип болур. Мурнунда каш удаа шииттирип чораан, чаа хостадып келген Болат-оол Ондар база Алексей Шартан-оол олар Чадаана хоорайдан келгеш, арагалап чоруп турган Докут-оол Ооржакка 1975 чылдың сентябрь айның 2-де, кежээкиниң 9 шак үезинде, «Найырал» кинотеатрының чанынга ужуражы бергеннер. Ооржакты Болат-оол Ондар таныыр хирезинде-ле, ооң-биле кандыг-даа чугаа-соот чокка, кижиниң арнынче шашкаш, «Акша чеке!» деп негеп чугаалаарга, карманындан бир рубль ушкуп эккээрге, ону Ондар күш-биле хунаап алган. Ол үеде Ооржактың карманынга чораан бир шил водкааны Алексей Шартан-оол уша соп алган. Ол ийи үүлгедикчи уптекчи херекти шак ынчаар кылган соонда, дезип чоруй барганнар. Оон олар Кызылга чоруп турган, туттурганнар. Бо херекти үүлгеткен соонда, Болат-оол Ондар база-ла өске өөрлүг уптээшкин херээн үүлгеткен.

Херектиң истелгезин чорудуп турганының үезинде үүлгедикчилер кемниг херекти кылган чылдагааннарын чүгле арага тып ижериниң аргаларын дилеп турганы-биле тайылбырлаан нар.

Үзе-тура чээрби хар четкен бо ийи оолдарны кем-херек үүлгедиринче кым-даа албадаваан, а оларның чиик амыдырал-биле чурттаксаары, күш-ажылга хандыкшыыр кижизидилге чогу оларны албадааны ол-дур. Ындыг-даа болза, Алексей Шартан-оолдуң ада-иези оглу ажыл чок, арага-дарыже суңдугуп чоруп турда чүнү-даа эскербейн, кандыг-даа хемчег албайн келгени хараадаанчыг. Ол ышкаш ооң чурттап турар черинин чону азы кожа-хелбээзи сагындырыын берип, чогуур хемчегни алган болза, мындыг кем-херек үүлгедиишкини болбас чадавас турган.

Уптээшкин болгаш дээрбедээшкин херээ үүлгеткен кижилер-биле чугаалажып көөрге, хамаатыларның өнчү-хөреңгизин уптээрге, кандыг хемчегге азы харыысалгага кирерин хөй таварылгада олар билбес болгулаар. Оларның бир чамдыктары кижилерниң 15—20 хире көпеек азы ол хире өртектиг өнчү-хөреңгизин уптеп, хунаап алырга, кандыг-даа харыысалгага киирбес деп бодап тургулаарлар. Ындыг шын эвес билиишкиннер база-ла кем-херектиң болуп турар чамдык чылдагааннарының бирээзи болур дээрзин демдеглезе чогуур. Ынчангаш уптээшкин үезинде кижиниң ап чораан, хунааттырган чүүлдериниң сан-түңүнден, ооң өртек-үнезиниң хемчээлинден херектиң оттуртунары хамаарышпас дээрзин тайылбырлаза чогуур. Үжен-даа көпеекти, үш чүс-даа рубльын хунаап алырга, оруу чаңгыс, РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 145 чүүлү-биле үш чыл чедир, бир эвес уптээшкинни баш бурунгаар дугуржулга-биле бөлүк кижилер үүлгедир болза, 7 чыл чедир база онза айыылдыг рецидивист кылдыр судтуң шиитпирин ёзугаар көрдүнген кижи болза, 10 чыл чедир хосталгазын казып шиидерин кеземче хоойлузу көрүп турар.

Хамаатыларның хууда өнчүзүн дээрбечи ёзу-биле халдаашкын кылгаш, бодунга шиңгээдип алган болза, 10 чыл чедир, бир эвес онза айыылдыг аргалар-биле бөлүк кижилер болгаш аар кемдээшкинни кижиниң кадыынга чедирип турган, үүлгеткен болза, ындыг үүлгедикчи кижилерни 6 чылдан 15 чыл чедир хосталгазын казып шиидери көрдүнген. Моон алгаш көөрге, айыттынган херектерни үүлгеткени дээш шыңгыы кеземче ялазын онаары көрдүнгени тодаргай-дыр.

Бир эвес уптээшкин болгаш дээрбедээшкин херектерин эвээжедир дээр болза, хоойлу-дүрүмнү калбаа-биле пропагандалап, профилактика ажылын күштелдирип, хөй-нити органнызацияларының кичээнгейин ынаар салыры чугаада айтырыгларның бирээзи болур.

А. ООРЖАК,
юрист.

ЧОДУРАА

Анай-Хаактың угбазы демир-хүүрек алгаш, школаже чорупкан. Анай-Хаак угбазының соондан кыйгырып-тыр:

— Демир-хүүректи канчаарың ол, угба-ай!

— Школада ыяштар олуртуп тур бис, дуңма-ай.

Анай-Хаак ынчан сагыш аппып келген:

— Мен база! Мен база! Мен база!

Ынчап турда, бажында арткан чаңгыс кижи—эргим кырган авазы уругнуң сагыжынга кире хонуп келген.

— Кырган-авай! Кырган-авай! Кырган-авай!

— Чүү чүвел, кызым?

— Ыяш олуртур бис, ыяш олуртур бис!

Уруунуң чугаазының чаптанчыг, чаражы кончуг боорга, кырган-ава сон ойталаваан. Ийи кырган-авашкылар арыгже киргеннер. Шапты балдыбиле казып тургаш, оон бичии чодураа шеди туруп алганнар.

Хүн дүъш хиреде бажының үш улуг соңгаларының дужунда бичии хүрең-күү чодураажык содуя берген турган. Анай-Хаак ойнаар шокар хуунчугажынга арыктан суглап алгаш, чаражы кончуг хоюг карттыг чодураажыгажын суггарып-ла эгелээн.

Хөлүн эртип суггарып түрүп бээрге, кырган-авызы ону соксаткаш, суггарар үелерин айтып берген:

— Бир хүн ийи катап: эртен, кежээ суггарар.

Каш хонганда чодураажыгаш чаражы кончуг кылдыр саглая берген. Ногаан бүрүжүгештери часкы салгынга сылдырткайнып тургулаан.

Оон чанынга шокар демир-хуунчугаш туткан бичии уруг эртен, кежээ бо-ла көстүп кээр. Сыбык чажын чылыйтыр дыраап, ак-көк кожаа-биле өрүп алган. Бопугур чаактарының хоюг болгаш кызылгыры-ла аажок.

М. ЭРГЕП.

АРЗЫЛАҢ ДУГАЙЫНДА ТООЛ

Дүрзүнчүг улуг арзылаң чурттап чораан иргин. Бир-ле катап ол өске амытаннарга бодун көөргеттинер дээш чер кезип чоруп каап-тыр.

— Мен эң-не күштүг мен! Хамык-ла амытаннарның чагырыкчызы мен мен! — деп алгырып чораан.

Ужуп чораан каарган ооң мактанганын дыңнааш:

— Карр!.. Карр!.. Мелегей арзылан, мактанма. Делегейде эң-не күштүг амытан—кижи-дир ийин—дээш эрткен.

Арзылаң кижи-биле күжүн шенежир дээш кижи дилеп маңнап чоруп каан.

Маңнап-маңнап келгеш хөлчок узун кулактарлыг элдептиг амытанга ужуражып келген. Оозу аажок ыыткыр кускуннаар орта арзылаң коргадаа берген. Дидимненип-дидимненип:

— Кижи сен бе? —деп айтырган.

— Кижи кая боор мен. Элчиген-дир мен. Кижини мен дүү даг артында көрдүм—дээн.

Арзылаң оон улаштыр маңнааш, дилгиге таваржы берген. Ооң кудурууңдан базып алгаш:

— Кижи сен бе? — диген.

— Ол чүнүл? Мен дилги хөөкүй мен. Кижи дүү даг артында—деп чашпаалаан.

Ону салыпкаш, кижини дилеп ыңай-ла болган. Маңнап чораш эскербейн, кончуг ханы оңгарже аңдарлып кире берип-тир. Капчангаш-даа оңгардан үнүп чадааш, ыглапкан иргин. Ыглап каап орда оңгар кыдыында бир-ле амытан келген.

— Буянныг аң, мени оңгардан үндүрүп көр!—деп чаныып эгелээн.

— Мен аң эвес, кижи-дир мен. Че харын, сени оңгардан үндүрүп каайн—дээш, кижи арзылаңче хендир ужу октап берген.

Оңгардан үнгеш түрлүг арзылаң семдер бажын халайтыпкаш, дүрген-не кижиден ырап чоруп каан.

А Л А И Н Е К

Арыг-силии аажок бичии Анай-Хаак сески классчы угбазы Сесеңмааны өттүнер турган. Угбазы бот-кичээл кыла бээрге, Анай-Хаак база-ла ногаан, кызыл карандаштарын туткаш, столга олуруптар. Ооң кылыр кичээли чаңгыс: авазының фермада саап турары ала инээн чуруур.

Анай-Хаактың чураан инээниң өңү кызыл болгаш ногаан. Уруг ынчаар чуруптарга, авазының ала инээ апарган. Чуруукта ала инектиң аксы аажок улуг. А эмии дээрге, ишкир хап-ла! Черге сөөртүнер чыгыы.

Бот-кичээл төнген, Анай-Хаак бодунуң чураан чуруун угбазынга чедире бергеш, мынчаар тайылбырлаан:

— Инектиң аксы улуг болза эки. Хөй сиген чиир.—эмии улуг боор.

Сесеңмаа дуңмазының шала үвүрээре берген сырбык чажын эде суйбап, чассыткылаан.

— Шын-дыр, Анай. Инекке хөй сиген бээрге, эмии улуг боор.

— Хөй сүт бар боор, але, угбай?

— Ийе. Инектиң сүдү хөй боор.

— Экизиин! Экизиин! Хөй сүт бар! Хөй сүт бар! Мен авамның ала инээн саар мен, угбай! Са-ар мен!

— Са-ар сен, дуңма-ай. А мен база саар мен.

— Угбам база саар! Угбам база саар! Экизиин! Экизиин!

З. МОНГУШ.

Бичиилерниң чугаазы

Ийи харлыг Марина:

— Авай, меңээ яблоктардан садып бээйт!

— Уруум, ам орайтаан-дыр, яблоктар шупту удаан!

— Чүгле бичии яблоктар удаан-дыр ийин, а улуглары ам-даа удуваан.

* * *

Дөрт харлыг Саша:

Кудумчудан аажок девидеп маңнап кирип келгеш:

— Авай, меңээ кара карак шилинден берем, Тузик деп ыт мени таныпвайн барзын...

* * *

Үш харлыг Аленка:

Чуруктар будуп турган. Авазы чемненип алзын дээш кыйгырган.

— А-дыр, авай. Холум шаа төне берди, ынчалза-даа карандаш ам-даа будуур дээн-дир.

Спорт

Олимпийжилерниң хептери

Февраль 4-тен 15-ке чедир Инсбрукка (Австрия) болур XII кышкы Олимпийжи маргылдааларга совет спортчулар база киржир.

ЧУРУКТА: совет спортчуларның олимпийжи хептери.

В. УН ДА-Синниң фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаzы).

Олимпиаданың киржикчилери

Инсбрукка болур Ак Олимпиаданың программазында—чадаг шанак спорту база кирип турар. Чурттуң бо талазы-биле шилиндек командазының киржикчилериниң аразында латви спортчулар — чаңгыстан чуңгулаар шанак-биле маргыжар Вера Зозуля, ушкаштыг чуңгулаар Дайнис Бремзе биле Айгар Крикис олар база бар.

ЧУРУКТА: Вера Зозуля.

А. ЧАКСТЕНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ИНСБРУК БЕЛЕН

ВЕНА. (СЭТА-ның корр.). Инсбрукка XII кышкы олимпиаданың байырлыг ажыдыышкынынга чедир санныг хонуктар арткан. Оюннарга сөөлгү белетгелдер дооступ, кылдынганнарын катап-катап хынап турар.

ССРЭ-ниң олимпий атташезы М. Мзареулов Инсбрукта турар СЭТА-ның корреспондентизинге беседазынга чугаалааны болза:—Инсбрук олимпий оюннарынга белен. Олимпиаданың организастыг комитединиң эки ажылын демдеглевес аргажок. Аппараттың саны эвээш-даа болза, планнаттынган бүгү ажылдар чогуур үезинде дүргеn шиитпирлеттинип турар.

Совет спорт делегациязы эңне хөй санныгларның бирээзинге хамааржыр деп, М. Мзареулов демдеглээн. Совет спортчулар бобслейден аңгыда олимпиаданың программазының бүгү хевирлеринге киржир. Бистиң бүгү делегациявыс олимпий суурунга чурттаар. Хаакка маңнаарлар, биатлонистер маргылдаага киржир чериниң чанынга—Зеефельдге чурттаар. Ол Инсбруктан 710 метр бедикте. Ынчангаш спортчуларның организми аңаа таарышкан болуруп негеп турар.

Олимпий суур—хөй каът бажыңнардан тургустунган комплекс. Ол келир үеде чурттаалга бажыңнары болур. Суурнуң чанында кино-концерт залдыг, музыка өөрээдерлиг, номчулга залдыг дыштаныылга төвү бар. Ол ышкаш олимпиаданың киржикчилеринге бараан болур садыг төвү, почта, банк, парикмахерская болгаш өске коммунал-амыдырал хандырылга албан черлери бар. Олимпийжилерге культурлуг хандырылганың программазы янзы-бүрү, солун.

Совет спорт делегациязынга олимпий суурунда он каът бажыңда — № 10 корпусту берген. Кожазында № 11 корпуска ГДР-ниң спортчулары чурттаар.

Австрияның эрге-чагырга оганнары олимпиаданың киржикчилериниң болгаш аалчыларының айыыл чок чоруун хандырар дээш эң-не шыңгыы хемчеглерни ап турар. Олимпий суурун долгандыр сывырылак демирлер-биле бедик херимни кылган, кирер эжиктерни эрттирилге пунктузун тургускан. Инсбрук бүгү талазы-биле олимпиадага белен.

Швециядан алдын медальдарлыг

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). ССРЭ-ниң шилиндек командазы Швецияның хоккейстери-биле ойнааш, 3:3 санныг болуп хайымнашкан. Ынчангаш оолдарның аразынга мячилиг хоккейге делегей чемпиону атты чедип алган. Совет спортчулар бо маргылдаага эң эки түңнелди көргүскен. Сөөлгү оюнуң мурнуу чарыында Норвегияның шилиндек командазын 12:0 санга уткан. Сөөлгү ийи ужуражылгага 18 харлыг Сергей Максименко онза шылгараан. Ол беш мячини киирген. Ниитизи-биле маргылдаа үезинде 8 мячини ол киир каккан.

Эш хуузунуң ужуражылгалары

Бокска ССРЭ биле АКШ-тың шилиндек командаларының баштайгы ужуражылгазы Москваның Лужники стадионунга болуп эрткен болгай. Ол ужуражылганы Совет Эвилелиниң шилиндек командазының боксёрлары 9:2 санга ойнап алган. Бо сан ийи чурттуң боксёрларының кайызы эң шыырак болуп турар деп чүвени бадыткавайн турар. Чүге дээрге бистиң аалчыларывыстың-даа, ССРЭ-ниң-даа шилиндек командаларының чамдык шыырак спортчулары киришпейн турар.

Москвага болган маргылдаадан алгаш көөрге, чартык чиик деңзиниң спортчузу, Москва чурттуг Анатолий Волковтуң белеткели черле багай эвес болуп турар. Ол америк боксёр Дейви Армстронг-биле ужурашкаш, артык күштүүн, аргамергежилдиин көргүзүп, ойнап алган. Днепропетровск чурттуг Виктор Савченко Кейт Брумну нокауттааш, арыг тиилелгени чедип алган. Бистиң командазының эң аныяк боксёрларының бирээзи, Донецк хоорайдан келген, 19 харлыг Виктор Иванов бокска 1975 чылда болган делегей маргылдаазының мөңгүн медалының эдилекчизи Марвин Стинсонга сан талазы-биле ойнатса-даа, ол ужуражылгага багай эвес киришкен.

Американың Каттышкан Штаттарының боксёрларындан Марвин Стинсон биле Лукс Кертис оларның нииги белеткели эки. Ийи чурттарның боксёрларының ийиги ужуражылгазы январьның 27-де Ереванга болган.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, хар чагбас. Хаттың дүргени секундада 0—5 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 12—18, өскелеринге 23—28, Кызылга 24—26 градус соор.

СОНУУРГАКТАРГА

ДАЛАЙНЫҢ ЧЫРЫТКЫЛАНЫР КУРТТАРЫ

Далайның чырыткыланы бээрин далайжылар ховар эвес эскерип көрүп келген. Дүне ындыг чырыткыланыышкын янзы-бүрү угланыышкыннарже шимчеп чоруп турар улуг чырыткы дээрбектер азы дилиндектер хевирлиг кылдыр көстүп келир. Чамдыкта сугнуң ханызындан көгүлдүр — ак чырык көстүп келгеш, сугнуң кырынга дүргени-биле улам-на улгады чаттыла бээр. Үе-үеде кызаңнааш тывыкылар чалгыглар ооргаларынга мөөңнеттинче бергилээр.

Чырыткыланыышкын — ол дээрге ээрганчыг бичии дириг организмнерниң амыдыралының илерээшкини-дир деп эртемденнер санап турар. Далайның ындыг амытаннарының эңдерик хөй хевирлери илереттинген. Оларның аразында — ак-көк-ногаан азы көгүлдүр кызыл чырык хөрелдендирер бактериялар, чырык үндүрүп эштиг чоруур курттар, теннелчек кештиг амытаннар. Балыктар база бар.

Далайның эң-не солун чаңгыс клеткалыг организмни — ноктилюканы шинчилээрин Приморье эртемденнери дооскан. Бир литр сугда ындыг аазарганчыг «лампочкалар» ийи муң чедир бар болуп турар. Оларның чырыынга караңгыда солун-даа номчуп болур.

М. РЫБАКОВ,
СЭТА-ның корр.
Владивосток.

ОЛАРДА МУЗЫКА МӨҢГЕЗИ-БИЛЕ СИҢНИККЕН

Ленинградтың Исаакиев шөлүнде эрте-бурунгу бажыңда музыка херекселдериниң делегейде эң улуг чыылдаларының бирээзи кадагалаттынып турар. Ол херекселдер Театр; музыка болгаш кинематография институдунуң доктаамал делгелгезиниң экспозициязы болуп турар.

Ол делгелгениң залдарынга баргаш, М. И. Глинканың музыка чогаадырда ажыглап турганы фортепианону тудуп көрүп, Антон Рубинштейнниң ойнап турганы хар дег ак «беккерни» магадап көрүп болур. Орус улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң үндезилекчизи Василий Андреевтиң чогаадылгазының дугайын кайгамчыктыг ол музыкантының өөреникчизи чораан П. Алексеевтиң чыганы коллекция сагындырып турар.

Орус улустуң талантызындан төрүттүнген хөгжүм херекселдерин ында калбаа-биле делгеп көргүскен.

В. ГАНШИН,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

Чоннуң культура хандырылгазы

Адынга төлептиг болур

Чаа беш чыл эгелээн. Кайдадаа ажыл-ишчилер боттарының үүле-херектерин партияның ам болур XXV съездинин төлептиг уткуурунга бараалгадып, улам соруктуг ажылдап турарлар. Ажылчы чоннарның, ылаңгыя көдээ чоннуң культура хандырылгазын экижидеринче сагыш салыышкын улуг. Солун ажылдарны чорудуп турар культура одагларыбисте база хөй. Оларның дугайында мактадыг чагаалар редакцияга хөй кээп турар. Ооң чижээ бо. «Ак-Туругнуң Культура бажыңында алды кижи составтыг чөвүлелди тургускан. Массалыг хемчеглерни чорударынга чөвүлел улуг рольду ойнап турар. Дериглге-шимелде эки. Дыштаныылга кежээлери доктаамал эртип турар» деп К. Кызыл-оол редакцияга бижээн. Бо Культура бажыңында ажыл-херектиң эки чорупт турарының дугайында чагаалар редакцияга мооң мурнунда-даа кээп тургулаан. Моон кандыг түңнелди үндүрерил дээрге, ээ-харыысалгалыг эштер мында ежылдап, культура одааның ажылын бедик деңнелде тургускан-дыр. Шынап-ла культура ажылын башкарар ужурлуг специалист кижи боду кыспас болза, ажыл каяа бүдерил. Ак-Туругнуң Культура бажыңының директору Оюн Кара-кыс ындыгларның бирээзи. Ниити ажыл-херекти удуртурундан аңгыда, бот-тывынтыр уран чүүл бөлгүмнериниң ажылынче боду доктаамал кичээнгей салып турар.

Клубтарның, Культура бажыңнарының ажыл-чорудулгазы хөй талалыг. Клубка чүгле кино үндүрери-биле кызыгаарланыр болза, ол таарымча чок. Амгы үеде кижилерниң сонуургалы улгаткан, кинодан аңгыда солун номнар дугайында чугаалажыышкыннарны чорударынга, кандыг-бир айтырыгга хамаарышкан диспутту эрттиреринге, бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнеринге киржиринге сонуургалдыг. Бир-тээ культураның одаа деп атты эдилеп турар чүве төлээде аңаа төлептиг болуру албан.

Ону чедип алыры ында ажылдап турар кижилерден хамааржыр. Бодунуң районунуң, колхозунуң азы совхозунуң солун кижилери-биле ужуражыышкыннар эрттирери, профессиялар аайы-биле темалыг кежээлер, конкурстар чорудары база солун. Маңаа хамаарыштыр база бир чагааны көрүп көрээли. Тывада эң баштайгы Культура ордузун аныяк хоорай Ак-Довуракта ажыткан. «Тыва даг-дүүү» комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга кирериниң шалыпчы ижи мында калбарган. Ону чүгле бистиң республика эвес, харын бүгү чурт тудуп турар болгай. № 42 тудуг эргелелинде бызаңчы-бетонщиктер бригадазында ажылдап турар Э. Ховалыгның редакцияга дыңнатканы болза: «Ордувус улуг чаагай, ында библиотека, спорт залы, номчулга залы ажылдап турар. Мында кадрлар четчир. Ынчалза-даа темалыг кежээлер, диспуттар, книгаларга темазынга беседалар, лекциялар, номчулга конференциялары чорувайн турар-дыр... Кажан ёзулуг культурлуг дыштаныр бис?».

Бо чагаага хамаарыштыр чүнү чугаалап болурул дээрге кижилерниң сонуургалдары аңгы-аңгы, олар угаан-бодал культуразын байыдарынче чүткүлдүг. Ынчангаш Культура ордузу ышкаш шак мындыг улуг одаглар кижилерниң сонуургалдарының аайы-биле клубтар чергелиг ажылдарже ханылаар болза эки.

Культура албан черлери, ылаңгыя кышкы үеде, чоп ортузунга массалыг ажылдарны калбартып чорударынга эң таарымчалыг. Ындыг-даа болза чамдык таварылгада оларның ажылдаарынга шаптыктыг чүүлдер бо-ла тургустуна берген болур. Ооң чылдагааны база-ла ээ-харыысалга чок, азы ажыл-агыйларның удуртукчуларының талазындан тоомча чок чоруктуң хараазында. Культура одагларының кышка белеткелин чогуур өй-шаанда, хынамчалыг чорутпайн турарының хараазындан чамдык черлерде оларның ажылдаары бергедей бергилээн. Шак мындыг байдалдың дугайын Чөөн-Хемчиктиң «Суг-Хөл» совхозтан Монгуш Сегбе бижээн: «Суг-Аксы Культура бажыңы эрткен чылдан бээр-ле орта ажылдавастаан. Ооң чылдагааны одалга системазынга капитал септелгени өй-шаанда чорутпааныңда. Чеже-даа одаарга черле чылывас. Моон ужурундан маңаа кадрлар безин ыырынмастаан, кочегарлар үргүлчү солчуп турар. Көдээ Советтиң-даа, совхоз дирекциязы-даа бо айтырыгны чогумчалыг шиитпирлевейн олурупкан». Шынап-ла соок клубка кым кино көөр боор. Кино туржук өске массалыг хемчеглерни чорудары шуут болдунмас ышкажыл? Ол бүгү кымның буруузул дээрзин автор дөрт айыткан-дыр. Байдалды экижидериниң хемчеглерин дарый алыры негеттинип келген-дир.

Кышкы тайгада ыяш белеткел.
Ш. КУУЛАРНЫҢ чураан чуруу.

Телевидение

ЯНВАРЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

8.45—«Эртемденге сөс». Академик М. С. Гиляровтуң чугаазы. Өңнүг.

9.00—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегаттары-биле ужуражыышкын». Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады пөс-таавыны В. Плетнева дугайында телеочерк.

9.30—М. Е. Салтыков-Щедринниң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга тураскааткан кежээ. Өңнүг.

11.00—Медээлер.

11.10—«Лола—дээрде шаштыкан чечек». Документалдыг өңнүг телефильм.

11.20—Киножурнал.

11.30—«Орленок» телестудияның концерт залы. Дамчыдылганы музыковед С. Виноградова эрттирер. Өңнүг.

12.15—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. Эндшпиль. Өңнүг.

12.50—«Миллионнарның ленинчи университеди». «СЭКП-ниң социал-экономиктиг политиказының эртем үндезиннери». Смоленск областың партия организацияларының РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг зоназының көдээ ажыл-агыйын улам сайзырадырының талазы-биле ажылының дуржулгазы.

КЫЗЫЛДАН

13.20—«Дириглер бистиң дугайывыста ырлажыңар». Телефильм.

13.40—«Ортулукчулар». Музыкалыг фильм.

МОСКВАДАН

14.35—«Куба: бирги съездиниң чылы» СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң Кубага чорааныының ийи чыл болганынга. Өңнүг.

15.05—«Спортлото» тиражы. Өңнүг.

15.20—М. Е. Салтыков-Щедринниң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга тураскааткан кежээ. Өңнүг.

16.50—Киножурнал.

17.00—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. Эндшпиль. Делегей гроссмейстери Ю. А. Авербах эрттирер. Өңнүг.

17.30—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Фильмнерни — уругларга. «Негей чылдып чогуур бе?» «Физика—оюнтоглаада» деп циклден.

18.15—«Хензигбей». Дамчыдылга.

18.35—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—«Мээң кудумчум». Уранчечек өңнүг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.00—«Адрези: Кызылдың телестудиязы» Дамчыдылга.

20.30—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.45—М. Е. Салтыков-Щедринниң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл болганынга тураскааткан кежээ. Өңнүг.

22.20—22.30—Чапаар.

22.30—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. Эндшпиль. Өңнүг.

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ЯНВАРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Онзагай болуушкун»** (2 сериялыг) 9.40, 12.50, 17.30, 20.35 **«Тамирде даң хаяазы»** 16.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Беатрис Поттерниң тоолдары»** 10.00, **«Чаш чылдарның соонда чүс хонук»** 11.50, 13.50, 15.50, **«Амрапали»** (2 сериялыг) 17.50, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Хөглүг жабокричилер»** 15.00. 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Александр Пархоменко»** 15.00, **«Өгбелерниң чажыды»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 31-75, пропаганда килдизиниң 31-75, харыысалгалыг секретарьның 23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтерияның 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16495. ЧАГЫГ № 63.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).

ТС—00428.